

VISSERIJRAPPORT 2014

Overhandigd op 2 december 2014 aan

Joke Schauvliege

Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw

Deze publicatie werd door het Departement Landbou en Visserij met de meeste zorg en nauwkeurigheid opgesteld. Er wordt evenwel geen enkele garantie gegeven omtrent de juistheid of de volledigheid van de informatie in deze publicatie. De gebruiker van deze publicatie ziet af van elke klacht tegen het Departement Landbou en Visserij of zijn ambtenaren, van welke aard ook, met betrekking tot het gebruik van de via deze publicatie beschikbaar gestelde informatie.

In geen geval zal het Departement Landbou en Visserij of zijn ambtenaren aansprakelijk gesteld kunnen worden voor eventuele nadelige gevolgen die voortvloeien uit het gebruik van de via deze publicatie beschikbaar gestelde informatie.

COLOFON

REDACTIE

Jonathan Platteau (projectleider)
Dirk Van Gijseghe
Tom Van Bogaert

VORMGEVING

Departement Landbouw en Visserij

DRUK

Drukkerij Peeters

BEELDMATERIAAL

© Buiten-Beeld.nl – Karl Van Ginderdeuren: cover

DEPOTNUMMER

D/2014/3241/299

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Jules Van Liefvering
Secretaris-generaal
Departement Landbouw en Visserij

iso 14001 iso 9001

ADMINISTRATIE

Departement Landbouw en Visserij
Afdeling Monitoring en Studie
Koning Albert II-Laan 35, bus 40
1030 Brussel
ams@lvlaanderen.be
www.vlaanderen.be/landbouw
Tel.: 02 552 78 20 Fax: 02 552 78 71

© Vlaamse overheid, Departement Landbouw en Visserij

Alle rechten voorbehouden. Overname van gedeelten van de tekst in publicaties met een educatief of wetenschappelijk doel is toegestaan mits de bron vermeld wordt:

Van Bogaert T., Platteau J. & Van Gijseghe D (reds.) (2014) Visserijrapport 2014, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

Het Visserijrapport 2014 is beschikbaar op www.vlaanderen.be/landbouw/vira.

VOORWOORD

De tweede editie van het Visserijrapport (VIRA) staat in het teken van het hervormde gemeenschappelijke visserijbeleid van de Europese Unie. De levensvatbaarheid van de zeevisserij in Vlaanderen is onlosmakelijk verbonden met de trends die zich op internationaal en Europees niveau afspelen. In de visserij bestaat er een delicaat evenwicht tussen de economische, de ecologische en de sociale pijler van duurzaamheid. Met de ondersteuningsmiddelen uit het gemeenschappelijk visserijbeleid versterken we dit evenwicht.

Daarnaast biedt het Visserijrapport een beschrijving van de visserij, met specifieke aandacht voor structurele, economische, sociale en milieu-indicatoren. Over de aquacultuur is een apart hoofdstuk opgenomen.

Ik vind het belangrijk en noodzakelijk om de vinger aan de pols te houden over de ontwikkelingen die zich voordoen in de sector, de techniek, de maatschappij en de wereldeconomie om vervolgens te zien hoe de Vlaamse regering de Vlaamse visserij verder kan ondersteunen en begeleiden in het traject van continue duurzame ontwikkeling. Het Visserijrapport biedt hierbij een schat aan informatie.

Naast de beleidsmensen krijgen ook burgers essentiële informatie, waardoor er een beter beeld ontstaat van de Vlaamse visserij. Het Visserijrapport versterkt hierdoor het maatschappelijk draagvlak van het visserijbeleid.

Het Visserijrapport is opgesteld in samenwerking met een stuurgroep, die bestaat uit vertegenwoordigers van de Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij en andere experts. Dat zorgt voor een brede gedragenheid van het werk.

Graag druk ik mijn waardering uit voor de inspanningen om dit rapport op te stellen.

Ik wens u een aangename en nuttige lectuur van het Visserijrapport 2014.

Joke Schauvliege

Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw

December 2014

INHOUD

INLEIDING	1
1 VISSERIJRAPPORT 2014 IN TEKEN VAN NIEUW GVB	1
2 OPBOUW VAN HET RAPPORT	1
3 LEESWIJZER	2
3.1 Gebruikte gegevensbronnen, studies en rapporten	2
3.2 Bijkomende informatie	2
4 DOELSTELLING	3
 SAMENVATTING	 5
 VISSERIJ IN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF	 11
1 PRODUCTIE	11
2 CONSUMPTIE	13
 EUROPEES EN VLAAMS VISSERIJBELEID	 16
1 EUROPEES BELEIDSKADER	16
1.1 Nieuw gemeenschappelijk visserijbeleid.....	16
1.2 Gemeenschappelijke marktordening visserij en aquacultuur.....	18
1.3 Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij.....	18
1.4 Geïntegreerd maritiem beleid	19
2 BELGISCHE EN VLAAMSE BELEIDSINITIATIEVEN	20
2.1 Operationeel programma.....	20
2.2 Productie- en marketingplan.....	21
2.3 Mariene strategie en marien ruimtelijk plan	22
2.4 Strategisch plan aquacultuur.....	23
2.5 Financieringsinstrument FIVA	24

VLAAMSE VISSERIJSECTOR	26
1 STRUCTURELE DIMENSIE	26
1.1 Ruimtelijke spreiding.....	26
1.2 Sectorontwikkeling.....	28
1.3 Visquota.....	30
2 ECONOMISCHE DIMENSIE	31
2.1 Aanvoer en besomming.....	31
2.2 Rentabiliteit.....	36
2.3 Buitenlandse handel.....	38
2.4 Binnenlandse consumptie.....	41
3 ECOLOGISCHE DIMENSIE	42
3.1 Toestand visbestanden.....	42
3.2 Bodemberoering.....	43
3.3 Energie.....	44
3.4 Afval en plastics.....	45
4 SOCIALE DIMENSIE	46
4.1 Opleiding en vorming.....	46
4.2 Tewerkstelling.....	47
4.3 Welzijn.....	47
AQUACULTUUR IN VLAANDEREN	49
1 ECONOMISCHE DIMENSIE	49
2 ECOLOGISCHE DIMENSIE	49
3 SOCIALE DIMENSIE	50
4 VLAAMS AQUACULTUURPLATFORM	50
AFKORTINGEN	53

INLEIDING

1 VISSERIJRAPPORT 2014 IN TEKEN VAN NIEUW GVB

De tweede editie van het afzonderlijke Visserijrapport staat in het teken van het nieuwe gemeenschappelijke visserijbeleid van de Europese Unie. In 2014 trad namelijk het hervormde GVB in werking. Het wetgevend kader waarbinnen de Vlaamse visserij opereert, wordt grotendeels bepaald door het GVB, maar Vlaanderen legt ook eigen accenten door de principes in eigen beleidsmaatregelen te vertalen.

Daarnaast biedt het VIRA een algemene beschrijving van de visserij op basis van de laatst beschikbare cijfers, met specifieke aandacht voor structurele, economische, sociale en milieu-indicatoren. Over de aquacultuur is een apart hoofdstuk opgenomen.

Het Visserijrapport (VIRA) verschijnt samen met het Landbouwrapport, dat in 2014 al aan zijn vijfde editie toe is. De rode draad is het nieuwe gemeenschappelijke landbouwbeleid van de Europese Unie. We hebben ditmaal geopteerd voor een beknopter Landbouwrapport. De beschrijvingen van de (sub)sectoren worden overgeheveld naar de website.

2 OPBOUW VAN HET RAPPORT

Visserij in internationaal perspectief

Mondiale en Europese ontwikkelingen hebben een grote impact op de Vlaamse visserij. Daarom plaatsen we de Vlaamse visserij in een internationaal perspectief, met bijzondere aandacht voor de wereldwijde productie en consumptie van visserijproducten.

Europees en Vlaams visserijbeleid

Het reglementair kader waarbinnen de Vlaamse visserij opereert, wordt grotendeels Europees bepaald. Toch kunnen België en Vlaanderen nog voldoende eigen invulling geven aan de principes van het nieuwe gemeenschappelijk visserijbeleid (GVB), dat loopt van 2014 tot 2020.

Vlaamse visserijsector

We beschrijven de Vlaamse visserij aan de hand van vier dimensies: structureel, economisch, milieu en sociaal. We gebruiken daarvoor de laatst beschikbare cijfers.

Aquacultuur in Vlaanderen

Ondanks onze stevige onderzoekstraditie is de Belgische aquacultuursector in economisch opzicht zeer beperkt. Gezien het toenemende belang van aquacultuur wereldwijd en de recente inspanningen om in Vlaanderen de krachten te bundelen, besteden we een apart hoofdstuk aan aquacultuur.

3 LEESWIJZER

3.1 Gebruikte gegevensbronnen, studies en rapporten

Het Visserijrapport is het resultaat van de verwerking en analyse van beschikbaar, al dan niet gepubliceerd cijfermateriaal en studiewerk, afkomstig van diverse instanties, zowel beleidsinterne (Departement Landbouw en Visserij, Instituut voor Landbouw en Visserijonderzoek) als beleidsexterne (Eurostat, FAO, Europese Commissie, International Council for the Exploration of the Sea, Vlaams Instituut voor de Zee, Sociaal Secretariaat van de Kust, Fonds voor Arbeidsongevallen). Aan het einde van het rapport volgt een opsomming van de geraadpleegde bronnen.

Wat de opgestelde statistieken betreft, geldt dat alle cijfers betrekking hebben op Vlaanderen, tenzij uitdrukkelijk anders vermeld. Het gaat om de laatst beschikbare gegevens, wat niet voor alle indicatoren hetzelfde jaar is. Voor de evoluties van de indicatoren hebben we, indien mogelijk, consistente reeksen opgesteld.

Voor de cijfers, maar ook voor de beschrijving van beleidsmaatregelen geldt dat de eindversie van het rapport is opgemaakt in september 2014. Het rapport weerspiegelt de stand van zaken op dat moment. Het is dus mogelijk dat bepaalde informatie niet meer actueel is op het moment van publicatie.

3.2 Bijkomende informatie

Samenvatting

Het Visserijrapport wordt voorafgegaan door een samenvatting, waarin we cijfers, resultaten en conclusies van de vier hoofdstukken in een notendop voorstellen.

Afkortingen

Aangezien het niet mogelijk is om in de tekst alle afkortingen toe te lichten, bevat het rapport een extra bijlage in de vorm van een lijst met afkortingen.

Medewerkers en lectoren

Het Visserijrapport is een product van de afdeling Monitoring en Studie van het Departement Landbouw en Visserij. Bijna 30 visserij-experts, binnen en buiten het beleidsdomein Landbouw en Visserij, werkten mee aan de tekst, lazen de hoofdstukken na en kregen de gelegenheid om opmerkingen te formuleren. De namen van de medewerkers en lectoren zijn aan het einde van het rapport terug te vinden. Lectoren hebben de tekst op onderdelen nagelezen, maar zijn niet verantwoordelijk voor de definitieve versie van het rapport. De eindverantwoordelijkheid ligt bij het Departement Landbouw en Visserij.

Jonathan Platteau, Dirk Van Gijsegem en Tom Van Bogaert namen de algemene coördinatie en eindredactie van het Visserijrapport voor hun rekening.

4 DOELSTELLING

Het Visserijrapport verschijnt samen met het tweejaarlijkse Landbouwrapport (LARA). Met deze rapportering proberen we de Vlaamse landbouw-, tuinbouw- en visserijsector zo accuraat mogelijk te beschrijven. Om een goed beleid te voeren, is het noodzakelijk te beschikken over een betrouwbaar, op cijfers en onderzoek gebaseerd referentiekader. Dit rapport is daarom in de eerste plaats bedoeld voor de beleidsbetrokkenen, maar wil ook voldoende toegankelijk zijn voor de geïnteresseerde burger.

Decretale opdracht

Met het decreet van 6 juli 2007 houdende de oprichting van de Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij is de opmaak van het Landbouwrapport decretaal verankerd. Het decreet beschrijft de opmaak van het Landbouwrapport als volgt:

Het tweejaarlijks te verschijnen Landbouwrapport zal een beschrijving geven van de evolutie van de landbouw en de visserijsector in Vlaanderen. Het rapport bestaat uit:

- een beschrijving, analyse en evaluatie van de toestand van de landbouw en de visserij in Vlaanderen;
- een beschrijving, analyse en evaluatie van het door het beleidsdomein gevoerde landbouw- en visserijbeleid;
- een beschrijving van de verwachte ontwikkelingen van de Vlaamse landbouw en visserij.

Een stuurgroep zal het Departement Landbouw en Visserij bijstaan bij de opmaak. Afgevaardigden van de Strategische Adviesraad maken deel uit van deze stuurgroep.

Stuurgroep

De opmaak van het Landbouwrapport en het Visserijrapport 2014 werd begeleid door een stuurgroep, die daarvoor vier keer bijeenkwam. De stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij (SALV), zowel van het secretariaat als van de maatschappelijke middenveldorganisaties die deel uitmaken van de SALV. Daarnaast zetelen in de stuurgroep medewerkers van de beleidsdomeinen Landbouw en Visserij, Leefmilieu, Natuur en Energie en Economie, Wetenschap en Innovatie, afgevaardigden van landbouworganisaties en landbouwonderzoekers en –experts. In de stuurgroepvergaderingen stelde de projectgroep de eerste ideeën voor het rapport en de blauwdruk voor, gaven de leden hun opmerkingen bij eerste versies van hoofdstukken en kwam ook de behoefte aan data en informatie over land- en tuinbouw aan bod.

De stuurgroep is als volgt samengesteld:

Projectteam (Departement Landbouw en Visserij)

Jonathan Platteau
Tom Van Bogaert
Dirk Van Gijsegem (voorzitter)

Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Annie Leys (Departement Landbouw en Visserij)
Greet Riebbels (ILVO)
Luc Van Bellegem (VLAM)
Lieve Vleurick (Agentschap Landbouw en Visserij)

Beleidsdomein Leefmilieu, Natuur en Energie

Katleen Van Essche (Departement Leefmilieu, Natuur en Energie)

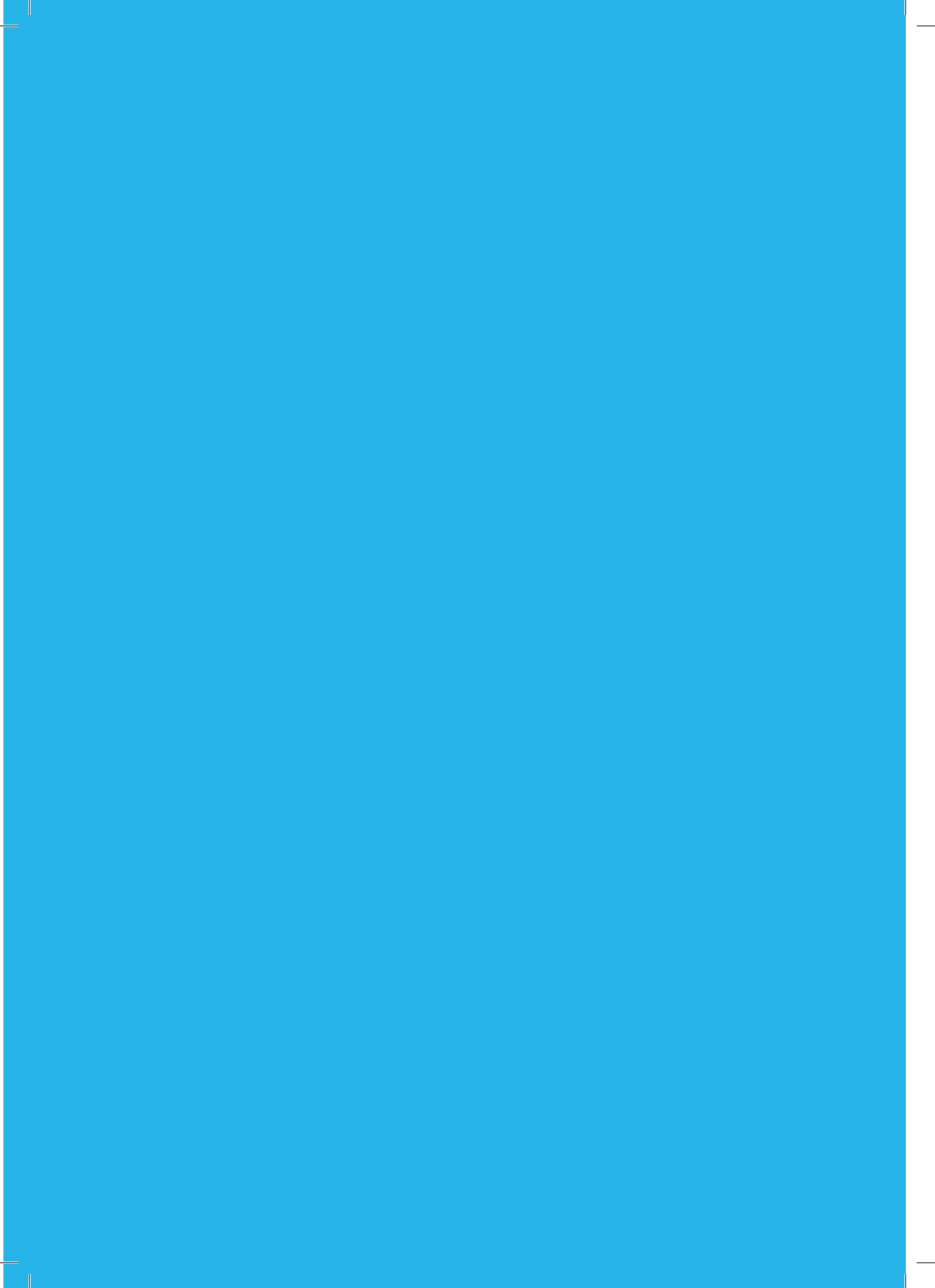
Beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie
Ferdi Soors (IWT)

Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij (SALV)

Giel Boey (Groene Kring)
Esmeralda Borgo (Bioforum)
Emiel Brouckaert (Rederscentrale)
Koen Carels (SALV-secretariaat)
Guy Depraetere (ABS)
François Huyghe (Boerenbond)
Ann Nachtergaele (FEVIA)
Annelore Nys (Natuurpunt)
Danny Vandebecck (VAC)

Experts

Wim Fobelets (VILT)
Stijn Overloop (VMM – MIRA)
Dirk Smets (Studiedienst Vlaamse Regering)
Peter Van Gossum (INBO)

SAMENVATTING

Visserij in internationaal perspectief

Ontwikkelingen op Europees en mondiaal vlak hebben een beslissende impact op de visserijsector in Vlaanderen. Wereldwijd bedraagt de productie van visserijproducten 158 miljoen ton, waarvan 58% wildvangst en 42% aquacultuur. Aquacultuur zit het laatste decennium in de lift, vooral in China, dat 62% van de wereldproductie voor zijn rekening neemt. De EU produceert 6 miljoen ton visserijproducten, waarvan Spanje, het Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Frankrijk 55% innemen. België prijkt in de EU op de negentiende plaats met een aandeel van 0,36%. De wereldwijde consumptie van visproducten is goed voor 136 miljoen ton. De vraag groeit door de toenemende wereldbevolking, de verstedelijking, de vrije marktstructuur en de geglobaliseerde economie. De EU slaagt er in 2011 maar voor 45% in om in haar eigen behoeften te voorzien en neemt 46% van de wereldwijde import in. In de EU consumeert elke inwoner per jaar gemiddeld 23 kg vis en zeevruchten, gemeten in levend gewicht en op basis van de bevoorradingsbalans. De verschillen tussen de lidstaten zijn groot. De Belgen staan op de negende plaats met 26 kg.

Europees en Vlaams visserijbeleid

Op 1 januari 2014 trad het nieuwe gemeenschappelijk visserijbeleid in werking. Het nieuwe GVB kiest voor een ecosysteemgerichte benadering en streeft naar een duurzame exploitatie van de levende biologische rijkdommen van de zee. Het doel is een geleidelijk herstel en behoud van populaties van visbestanden boven een biomassaniveau dat de maximale duurzame opbrengst kan opleveren. Tegelijkertijd zet het nieuwe GVB in op een verbetering van de wetenschappelijke kennis over de toestand van de visbestanden door een versterking van de datacollectie. De aanlandingsplicht wordt geleidelijk ingevoerd. Dat betekent dat vissers selectiever vissen, zodat er zo weinig mogelijk ongewenste vangsten zijn. Door de regionalisering van de besluitvorming zou de regelgeving in de toekomst beter aangepast moeten zijn aan de bijzonderheden van een bepaalde visserij in een welbepaald gebied. De sector en andere belanghebbenden zijn bovendien meer betrokken bij het beleid via adviesraden.

De gemeenschappelijke marktordening (GMO) voor visserij- en aquacultuurproducten wil het concurrentievermogen van de sector versterken. De nieuwe GMO geeft de producentenorganisaties een sterkere rol en garandeert een gezamenlijk beheer van toegangsrechten en productie- en afzetactiviteiten. Er komen maatregelen om de transparantie en de doeltreffendheid van de markt te bevorderen, duurzame praktijken te stimuleren en teruggooi tegen te gaan.

Het nieuwe Europees Fonds voor Maritieme zaken en Visserij (EFMZV) streeft naar een concurrerende, ecologisch duurzame, economisch levensvatbare en maatschappelijk verantwoorde visserij en aquacultuur. Het fonds verleent steun aan de uitvoering van de operationele programma's van de lidstaten.

Het geïntegreerd maritiem beleid van de Europese Unie streeft ernaar om potentiële conflicten tussen de verschillende gebruiksmogelijkheden op zee te helpen voorkomen. De milieupijler van het geïntegreerd maritiem beleid is de kaderrichtlijn mariene strategie, die een kader vaststelt waarbinnen de lidstaten maatregelen nemen om uiterlijk in 2020 voor alle zeeën die vallen onder de rechtsbevoegdheid van de lidstaten een goede milieutoestand van het mariene milieu te realiseren.

Ter uitvoering van het gemeenschappelijk visserijbeleid vormt het Belgisch operationeel programma (2014-2020) een menu aan maatregelen waarvoor steun toegekend kan worden. De nadruk ligt daarbij op een visserij- en aquacultuursector waarin groei, werkgelegenheid en duurzaamheid centraal komen te staan. Het Vlaamse productie- en marketingplan, dat de Rederscentrale als producentenorganisatie in 2014 heeft opgesteld, bevat een serie voorschriften en controlemogelijkheden om aan de Europese doelstellingen tegemoet te komen. Bijzondere aandacht gaan naar de aanlandingsverplichting, traceerbaarheid, kwaliteit en acties rond marketing. België werkte zijn mariene strategie uit in een koninklijk besluit. Bovendien stelde de federale overheid in 2013 een marien ruimtelijk plan op voor het Belgische deel van de Noordzee. Het plan bakent in zee zones af voor natuur, wind- en golfslagenergie, zandwinning en andere vormen van ontginning, het baggeren en storten van baggerspecie, de scheepvaart, de visserij, militaire doeleinden en de zeevering. Het financieringsinstrument voor de Vlaamse visserij- en aquacultuursector (FIVA) verleent start- en investeringssteun aan reders, viskwekers en hun coöperaties en steunmogelijkheden voor investeringen in de visverwerkende industrie en collectieve acties.

Vlaamse visserijsector

Structureel

De Vlaamse vissersvloot is zowel actief in de eigen zeegebieden als in de EU-wateren en in zeer geringe mate in de wateren van derde landen (Noorwegen). Ze bestaat eind 2013 uit 80 commerciële vaartuigen met een globale capaciteit van 46.525 kiloWatt en 14.645 bruto tonnenmaat. Ze is de voorbije decennia zwaar afgebouwd en vermindert nog elk jaar in aantal. 37 vaartuigen maken deel uit van het grote vlootsegment (grotendeels grote bokkenvaartuigen met een motorvermogen tussen de 662 en 1.200 kW.) en 43 vaartuigen van het kleine vlootsegment (kustvissers en eurokotters met een motorvermogen van maximaal 221 kW). Ongeveer 80% van het motorvermogen en 77% van de tonnage behoort tot het grote vlootsegment. Zeebrugge is de thuishaven voor 42 schepen en Oostende voor 23. Nieuwpoort en Blankenberge tellen respectievelijk 9 en 4 vaartuigen 52 vaartuigen zijn meer dan 20 jaar oud. Een vissersvaartuig is gemiddeld 25 jaar oud. Vooral de romp (casco) van de vaartuigen is zeer verouderd.

In december legt de raad van visserijministers de vangstmogelijkheden, uitgedrukt in total allowable catches (TAC's) en quota, voor het jaar daarop vast. België heeft in het totaal een zestigtal quota ter beschikking, die collectief beheerd worden. De laatste jaren is er een gestage groei merkbaar. Vooral de quota voor schol en haring stijgen de afgelopen twee jaar sterk door de goede biologische toestand van die bestanden. Tong kende een kleine knik in 2013. Kabeljauw stabiliseert op een laag niveau. Door supplementaire quota-uitwisselingen met andere EU-landen in de loop van het jaar trachten onze vissers om het gehele jaar rond te kunnen vissen. België ruilt zijn haringquotum nagenoeg volledig om met de buurlanden en krijgt in ruil quota voor tong, schol en kabeljauw.

Economisch

De Vlaamse visserij is in 2013 goed voor een aanvoer van 22.793 ton en een besomming van 73 miljoen euro. Het volume is in vergelijking met 2012 met 4% gestegen, maar de waarde is er met hetzelfde percentage op achteruitgegaan. Het aandeel van de buitenlandse havens (hoofdzakelijk Nederlandse havens) stijgt tot 28% van de aanvoer en 22% van de besomming. Bij de Vlaamse havens is Zeebrugge de onbetwistbare nummer één (10.290 ton), gevolgd door Oostende (5.794 ton) en Nieuwpoort (275 ton). Schol is in aanvoervolume de belangrijkste soort voor de Belgische visserij (7.787 ton of 34%), maar tong voert het klassement aan bij de besomming (26 miljoen euro of 51%). Bij tong valt er de laatste jaren een neerwaartse trend waar te nemen, bij schol een opwaartse. Ook voor garnalen was 2013 een goed jaar.

De bedrijfsresultaten van 2012 laten een sector zien die nog net het hoofd boven water houdt. Het gemiddelde bruto bedrijfsresultaat bedraagt voor het klein vlootsegment 57.129 euro en voor het groot vlootsegment 134.903 euro. De sector kampt met stijgende kosten, vooral voor energie, en lage prijzen. Over alle havens bekeken daalde de gemiddelde visprijs tot 3,21 euro per kg. Er is ook de concurrentie van vis uit derde landen, die vaak goedkoper is door de lagere standaarden voor milieu en de sociale rechten van de werknemers.

België is een netto-importeur van visserijproducten. De invoerwaarde in 2013 bedraagt 1,64 miljard euro. De uitvoer van visserijproducten klokt af op 835 miljoen euro. De export gaat voor 98% naar de buurlanden. België exporteert naar Frankrijk vooral schaal- en weekdieren (155 miljoen euro) en naar Nederland voornamelijk vis (159 miljoen euro). Nederland is veruit de grootste leverancier van visserijproducten (411 miljoen). Het gemiddelde thuisverbruik bedraagt in Vlaanderen volgens VLAM 9,4 kg visproducten per inwoner, goed voor een uitgave van 104,50 euro. In vergelijking met 2012 heeft er een substantiële daling plaatsgevonden. In de bestedingen gaat het om 3%, in volume zelfs om 8%. Zalm en kabeljauw zijn samen goed voor 42% van het gekochte volume van verse vis.

Milieu

Overbevissing blijft een heet hangijzer in de wereldvisserij. De FAO heeft becijferd dat in 2011 29% van de gemonitorde visbestanden in de wereld gevist wordt op een biologisch niet-duurzaam niveau. Binnen het internationale visserijbeheer is er het laatste decennium een groeiende consensus ontstaan om te streven naar een gezonde toestand van commercieel geëxploiteerde visbestanden op lange termijn. Vaak ontbreken echter voldoende wetenschappelijke gegevens en kennis om de maximale duurzame opbrengst voor elk bestand apart te kunnen berekenen, wat vooral problematisch is in de gemengde visserij, zoals in België het geval is. De Europese Unie maakt in 2013 melding van 41 bestanden in de Atlantische en aangrenzende wateren waarover weinig data beschikbaar zijn. Een onderzoek van het ILVO toetste zeven Noordzeevisbestanden aan het MDO-referentiekader. In 2013 kunnen vier visbestanden als gezond gecatalogeerd worden: haring, schelvis, schol en makreel. Bij koolvis zit de biomassa onder het duurzame niveau en bij tong is de visserijsterfte te hoog. Het bestand van kabeljauw scoort al jaren negatief op beide criteria.

De Vlaamse vloot bestaat voornamelijk uit boomkorvaartuigen. Die gebruiken wekkerkettingen om de platvis die zich ingegraven heeft in de zeebodem te doen opschrikken en zo te vangen. Die wekkerkettingen zorgen voor bodemberoering, wat een negatieve impact heeft op het mariene milieu. De initiatieven van de Vlaamse vloot om bodemberoering te verminderen zijn vooral gebaseerd op het lichter maken van alle onderdelen van het vistuig en op het verminderen van het brandstofverbruik.

Visserij is wereldwijd een van de meest energie-intensieve methoden voor voedselproductie. Bovendien hangt de visserijsector bijna volledig af van fossiele brandstoffen. De initiatieven in de Vlaamse zeevisserij ter verbetering van de energie-efficiëntie kunnen opgedeeld worden in enerzijds de aanpassingen aan het vistuig en de visserijtechnieken en anderzijds de verbetering van de voortstuwing en de energiehuishouding aan boord. Aanpassingen aan de bestaande boomkorvistuigen zijn zeer divers. De installatie van econometers aan boord confronteert de bemanning rechtstreeks met het verbruik en stelt de reder ook in staat om het verbruik op te volgen.

Het voorkomen van marien zwerfvuil is een globaal probleem in alle zeeën en oceanen en vormt een potentiële bedreiging voor het milieu, de gezondheid en de economie. Hoewel marien zwerfvuil een breed gamma aan materialen omvat, blijkt toch dat plastic afval het overvloedigst aanwezig is in het Belgisch deel van de Noordzee. Een belangrijk deel van het plastic afval bestaat uit visserijgerelateerd afval zoals delen van netten, synthetische touwen en de spekking van boomkornetten. Plastic afval kan drijven op het zeewater, zweven in de waterkolom of zich op de zeebodem bevinden. Daarnaast kan plastic door omgevingsfactoren afgebroken worden in het marien milieu tot kleinere stukjes plastic: de microplastics en de nanoplastics. Minuscule korreltjes plastics, verwerkt in verzorgingsproducten, vormen een relatief nieuwe bron van microplasticvervuiling. De microplastics kunnen een negatieve impact hebben op het marien ecosysteem als ze opgenomen worden door mosselen, garnalen of vissen.

Sociaal

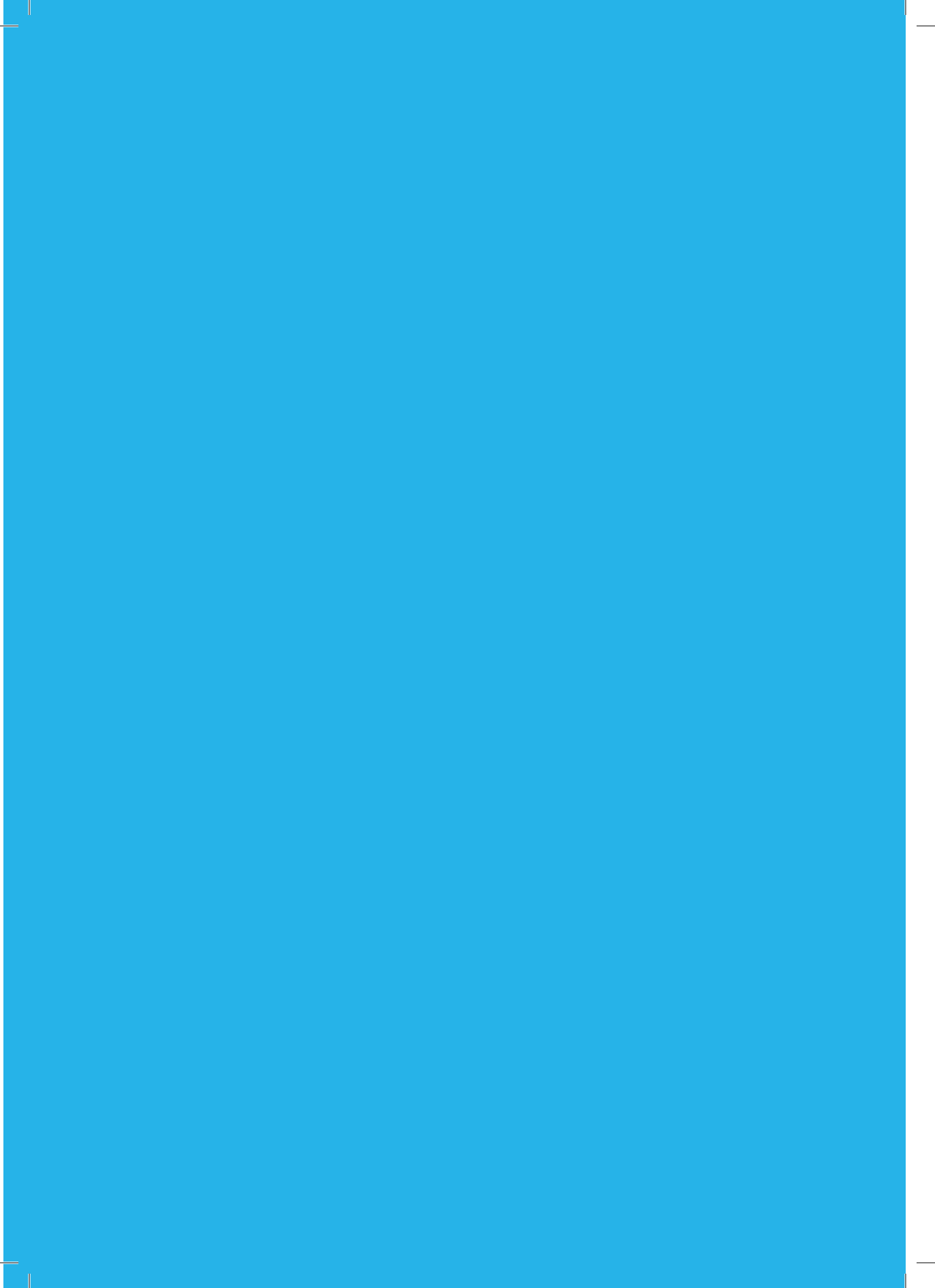
De studenten van het zeevisserijonderwijs kunnen tijdens hun studie de nodige werkervaring opdoen op zee op het opleidingsschip de 'Broodwinner' of via stages op een echt vissersvaartuig. Tot hun 20ste verjaardag kunnen jongeren ook per zeedag financiële steun krijgen uit het Fonds voor Scheepsjongeren. In 2013 ging het om 61 scheepsjongeren. Niet alle afgestudeerden van het zeevisserijonderwijs gaan echter effectief naar de zeevisserij. Vooral de baggersector heeft als alternatief veel succes. De visserijsector in België telde in 2013 volgens het Sociaal Secretariaat van de Kust 541 erkende zeevissers. 24% is boven de 50 jaar. Meer dan de helft is tussen 30 en 50 jaar. De wet op de arbeidsovereenkomst in de zeevisserij van 2003 waarborgt voor vissers inkomenszekerheid tijdens de zeereis.

Het beroep van zeevisser is gevaarlijk. Uit Europese cijfers blijkt dat 7% van alle dodelijke arbeidsongevallen zich voordoet in de visserij. Het Fonds voor Arbeidsongevallen meldde in 2013 in België vijf ernstige arbeidsongevallen en één met dodelijke afloop. In Vlaanderen gelden er heel wat regels om de werkomstandigheden aan boord te verbeteren en de veiligheid te optimaliseren. Zo investeerden overheid en sector in een 'Man over boord'-systeem (MOB), dat een drenkeling zowel overdag als 's nachts onmiddellijk kan lokaliseren aan de hand van een detectiesysteem, dat verwerkt is in het reddingsvest van elk bemanningslid.

Aquacultuur in Vlaanderen

Ondanks onze stevige traditie in aquacultuuronderzoek is de Belgische aquacultuursector in economisch opzicht zeer beperkt. Een twintigtal aquacultuurbedrijven produceren op kleine schaal, als nevenberoep of als hobby. De voornaamste soorten zijn karper, steur, oesters, hengelsportvissen en siervissen. Nieuw zijn snoekbaars en scampi. De ontwikkeling van de aquacultuursector in ons land vormt een uitdaging. De investeringen zijn zeer hoog, de productiekosten lopen op en de afzet en verkoopprijs zijn onzeker door o.a. de grote concurrentie van internationale bulkproductie. Sinds september 2012 tracht het Vlaams aquacultuurplatform de ontwikkeling van de aquacultuursector te faciliteren.

Aquacultuur wordt vaak als een duurzaam alternatief gezien voor de visserij op wilde vis, maar ook die sector staat voor grote ecologische uitdagingen. Zo is er voor de kweek van carnivore vissen vismeel en olie nodig van wilde vis. Intensieve teelt impliceert een hoger risico op ziektes, waardoor er meer aandacht moet gaan naar de preventie van visziekten en het minimaliseren van voor het milieu schadelijke medicatie. Voor nieuwe in Vlaanderen op te richten bedrijven wil Vlaanderen inzetten op geavanceerde 'meer met minder'-teelt- en productiesystemen met een positief effect op milieu en klimaat. Op zee legt het marien ruimtelijk plan twee zones in windmolenparken vast waar aquacultuur toegestaan is mits de eutrofiëring van het zeewater wordt tegengegaan.

VISSERIJ IN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

1 PRODUCTIE

Ontwikkelingen op Europees en mondiaal vlak hebben een beslissende impact op de visserijsector in Vlaanderen. België is een kleine speler op het internationale toneel.

Wereldwijd raamt de FAO de productie van visserij- en aquacultuurproducten in 2012 op 158 miljoen ton. 91,3 miljoen ton (58%) komt op rekening van de wildvangst en 66,6 miljoen ton (42%) op conto van de kweek. Opvallend is dat het aandeel van aquacultuur de laatste jaren aanzienlijk is gestegen. In 2007 bedroeg het aandeel van de aquacultuur nog maar 35,5%. Terwijl de visserijproductie de laatste jaren stabiel blijft, neemt de aquacultuurproductie een hoge vlucht: +33,5% in de periode 2007-2012 (tabel 1).

Tabel 1. Wereldwijde productie van visserij- en aquacultuurproducten, miljoen ton, 2007-2012

productie	2007	2008	2009	2010	2011	2012
visvangst	90,8	90,1	90,1	89,1	93,7	91,3
binnenland	10,1	10,3	10,5	11,3	11,1	11,6
zee	80,7	79,9	79,6	77,8	82,6	79,7
aquacultuur	49,9	52,9	55,7	59,0	62,0	66,6
binnenland	29,9	32,4	34,3	36,8	38,7	41,9
zee	20,0	20,5	21,4	22,3	23,3	24,7
totaal	140,7	143,1	145,8	148,1	155,7	158,0

Bron: FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture 2014

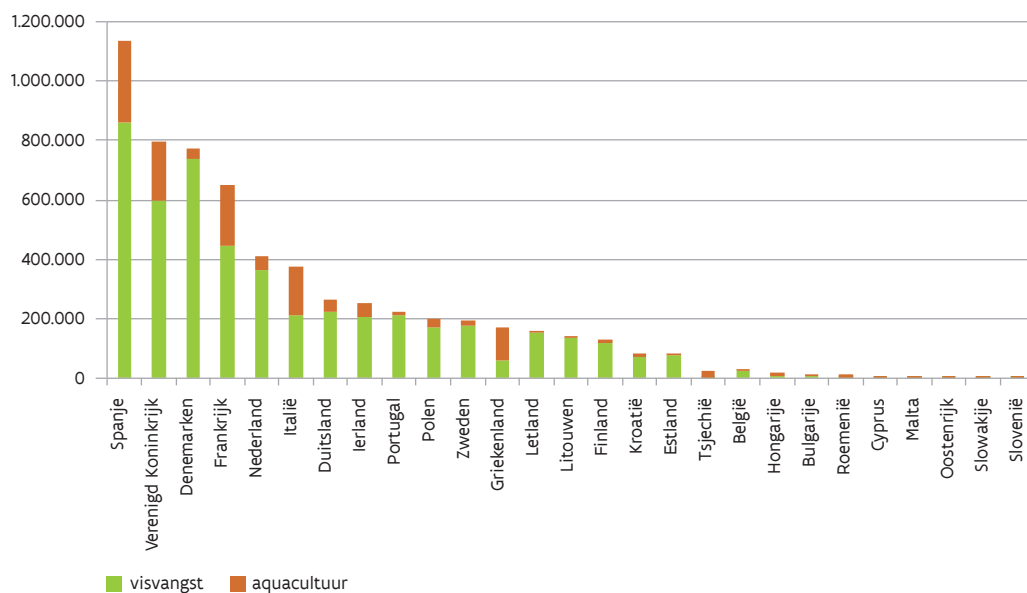
In de laatste vijf decennia kende de wereldproductie van vis (kweek en wildvangst) een groei van gemiddeld 3,2% per jaar, terwijl de wereldbevolking gemiddeld 1,6% per jaar aangroeide.

De wildvangst van visserijproducten is wereldwijd sterk gegroeid sinds de tweede helft van de 20ste eeuw. Ze is de laatste jaren gestabiliseerd rond 90 miljoen ton. 87% wordt op zee gevangen en 13% in binnenwateren. Het noord- en centraal-westen van de Stille Oceaan is de regio met de hoogste productie en is nog altijd in opmars. China is in 2012 goed voor 17,4% van de zeevisvangst. Indonesië (6,8%), de Verenigde Staten (6,4%), Peru (6,0%) en Rusland (5,1%) vervolledigen de top vijf. Noorwegen (2,7%) staat als eerste Europese land op de elfde plaats.

Aquacultuur wordt wereldwijd toegepast. De productie verdubbelde in vergelijking met 2000 en bereikte in 2012 een recordwaarde van 67 miljoen ton, exclusief algen (voornamelijk zeewier) en non-food-items (bv. parels en schelpen), die samen goed zijn voor bijna 24 miljoen ton. Azië produceert sinds 2008 meer kweekvis dan gevangen vis. China neemt in 2012 maar liefst 61,7% van de mondiale aquacultuurproductie voor zijn rekening. Op ruime afstand volgen India (6,3%), Vietnam (4,6%) Indonesië (4,6%), en Bangladesh (2,6%). Noorwegen (2,0%) is, net zoals bij de wildvangst, nummer een in Europa.

De totale EU-productie van visserij- en aquacultuurproducten bedroeg volgens Eurostat in 2011 6,1 miljoen ton of 3,5% van de wereldproductie. De grootste vislanden in de EU zijn Spanje (18,5%), het Verenigd Koninkrijk (13,0%), Denemarken (12,5%) en Frankrijk (10,6%). Samen zijn de vier landen goed voor haast 55% van de productie in de EU-28. Visvangst omvat 79,6% van de totale productie, aquacultuur neemt de resterende 20,4% in. België prijkt in de EU op de negentiende plaats met een aandeel van 0,36% (figuur 1).

Figuur 1. Visserijproductie per lidstaat van de Europese Unie (visvangst en aquacultuur), ton levend gewicht, 2011

Bron: Europese Commissie en Eurostat

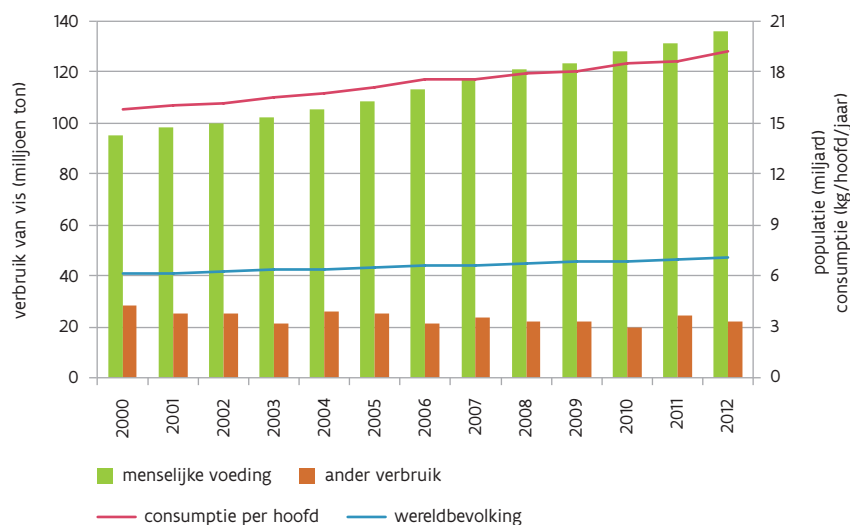
Op vlak van aquacultuur bedraagt het Belgische aandeel in de EU-productie in 2011 nog geen 0,01%. Ons land staat daarmee op de 27ste plaats. Het Europese totaal komt op 1,3 miljoen ton, wat 1,5% van de wereldproductie is. De belangrijkste producent is opnieuw Spanje (21,9%), gevolgd door Frankrijk (16,5%), het Verenigd Koninkrijk (15,9%), Italië (13,1%) en Griekenland (8,5%). Samen palmen die vijf landen drie kwart van de Europese productie in. De Europese productie bestaat uit schaal- en weekdieren zoals mosselen en oesters (50%), zeevatervis (27%) en zoetwatervis (23%).

Duurzame visserij gebruikt vistechnieken waarbij de kans op bijvangst sterk afneemt. Vissers respecteren de natuur onder water, waardoor de visbestanden op peil blijven. Verantwoorde kweek houdt in dat het kweekbedrijf aandacht heeft voor behoud van de natuurlijke omgeving en geen onnodig gebruik maakt van antibiotica en chemicaliën. Er bestaan daarvoor internationale keurmerken die toegekend worden door MSC (Marin Stewardship Council) en Aquaculture Stewardship Council (ASC). Gezamenlijk brengen de visserijen in het MSC-programma (al gecertificeerd of nog bezig met de beoordeling) bijna 10 miljoen ton aan land. Dat is ruim 10% van de vis die wereldwijd gevangen wordt.

2 CONSUMPTIE

Volgens de FAO wordt er in 2012 wereldwijd 136,2 miljoen ton visproducten geconsumeerd. Per hoofd van de bevolking komt dat neer op 19,2 kg. De totale consumptie is in vergelijking met 2007 met 16% gestegen. Per capita is dat gezien de stijgende wereldbevolking iets minder: 9%. Ter vergelijking: in de jaren zestig bedroeg de gemiddelde visconsumptie 9,9 kg per persoon. Het aandeel van de visserijproductie dat bestemd is voor menselijke consumptie zit in stijgende lijn. Terwijl in 2000 77% van de productie voor menselijke consumptie gebruikt werd, groeide dat aandeel in 2012 tot 86%. De rest wordt vooral verwerkt tot vismeel voor de aquacultuur, diervoeding, enz. (figuur 2).

Figuur 2. Bestemming en consumptie van visserijproducten, 2000-2012

Bron: FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture 2014

Azië is goed voor twee derde van de mondiale consumptie. China is met een derde van de wereldconsumptie de grote slokop. Door het groeiende inkomen van de bevolking en de toegenomen diversiteit van de aangeboden vis dankzij de exponentiële ontwikkeling van de aquacultuur is de gemiddelde consumptie van visserijproducten in China in 2010 gestegen tot 35,1 kg per capita.

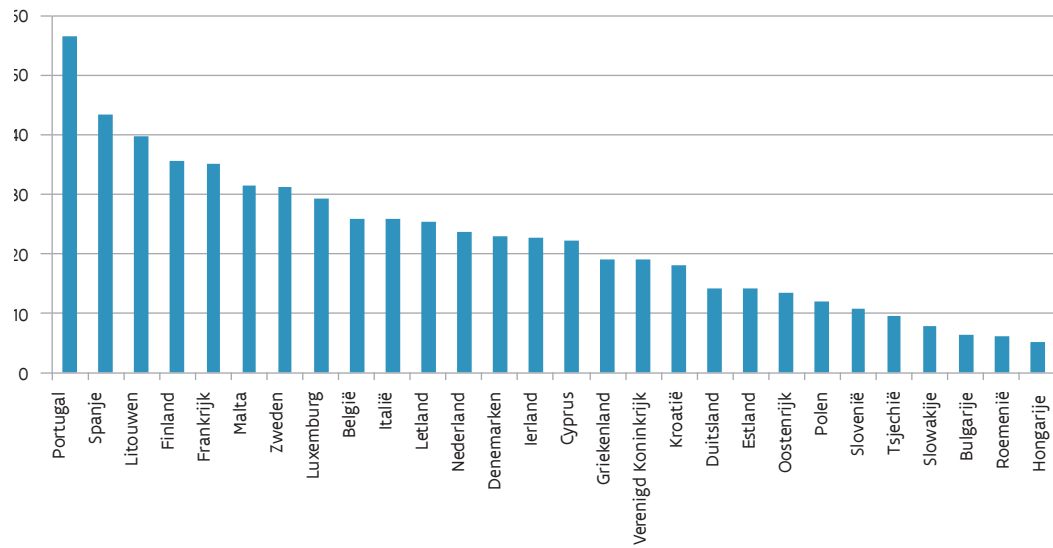
De groeiende vraag door de toenemende wereldbevolking, de verstedelijking, de vrije marktstructuur en de geglobaliseerde economie (waarbij elk land afhankelijk is van de rest van de wereld), hebben samen met technologische innovaties voor een toename gezorgd in de internationale handel in visserijproducten. De ontwikkelde landen zijn nu al voor een groot deel van hun visconsumptie afhankelijk van de import, en dat zal wellicht nog toenemen gelet op de groeiende vraag en afname in de lokale productie (-10% in de periode 2000-2010).

De demografische ontwikkelingen in de zogenaamde BRICS- (Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika) en MINT-landen (Mexico, Indonesië, Nigeria, Turkije) en de toenemende welvaart in die landen zal ook in de toekomst de consumptie van vlees en vis verder doen stijgen. Die verhoogde vraag kan een aanzienlijke impact hebben op de visbestanden, maar kan er ook voor zorgen dat producenten een betere prijs krijgen voor hun vangsten. Tegelijkertijd biedt dat extra kansen voor de ontwikkeling van een duurzame aquacultuur.

De EU slaagt er in 2011 maar voor 45% in om in haar eigen behoeften te voorzien. Vandaar dat de Europese Unie de grootste markt is voor de invoer van visserij- en aquacultuurproducten met een aandeel van 46% van de wereldwijde import. Uit derde landen zoals Noorwegen (20%), China (8%), IJsland, Ecuador en de Verenigde Staten (elk 5%) importeert de EU in 2012 19,2 miljard euro aan visserijproducten, terwijl de export naar derde landen 4,2 miljard euro bedraagt. De handel binnen de EU is nog eens goed voor 17,9 miljard euro. Door haar massale invoer heeft de EU potentieel heel wat invloed bij het opstellen en uitdragen van duurzaamheidscriteria naar de rest van de wereld. Rendabele prijzen voor de eigen productie zijn nog altijd niet gegarandeerd (o.a. voor de massaal aanwezige en gemakkelijk te vangen Noordzeeschol).

In de Europese Unie consumeert elke inwoner per jaar gemiddeld 23,1 kg vis en zeevruchten, gemeten in levend gewicht. De verschillen tussen de lidstaten zijn enorm. De Portugezen zijn in 2010 met een consumptie van 56,7 kg per hoofd van de bevolking de grootste visliefhebbers, gevolgd door de Spanjaarden (43,4 kg) en de Litouwers (39,8). Onderaan in het lijstje bengelen de Bulgaren (6,4 kg), de Roemenen (6,3 kg) en de Hongaren (5,3 kg). De Belgen staan op de negende plaats met 26,0 kg (figuur 3). Drie kwart van de Europese consumptie komt van visvangst, een kwart van aquacultuur. Let wel: de FAO berekent het verbruik op basis van de bevoorradingbalans. Het binnenlands verbruik is de productie plus de import min de export. Het betreft consumptie voor menselijk gebruik en andere doeleinden. Het gaat om levend gewicht.

Figuur 3. Consumptie van visproducten per capita in EU-lidstaten, kg levend gewicht, 2010

Bron: FAO, Eurostat en Eumofa

EUROPEES EN VLAAMS VISSERIJBELEID

1 EUROPEES BELEIDSKADER

1.1 Nieuw gemeenschappelijk visserijbeleid

Sinds het ontstaan van het gemeenschappelijk visserijbeleid (GVB) in 1983 wordt het beleid om de tien jaar herzien. Op 1 januari 2014 trad het nieuwe GVB in werking. Het hervormde beleid streeft in het bijzonder naar een duurzame visserij en aquacultuur vanuit ecologisch oogpunt die tegelijkertijd ook socio-economische voordelen kan bieden en kan bijdragen tot de voedselvoorziening.

Het nieuwe GVB legt veel nadruk op een ecosysteemgerichte benadering en streeft naar een duurzame exploitatie van de levende biologische rijkdommen van de zee. Het doel is een geleidelijk herstel en behoud van populaties van visbestanden boven een biomassaniveau dat de maximale duurzame opbrengst (MDO) kan opleveren. Om dat te bereiken, wordt het exploitatieniveau voor de MDO indien mogelijk tegen 2015, en geleidelijk toenemend voor alle bestanden uiterlijk 2020 verwezenlijkt.

Tegelijkertijd zet het nieuwe GVB in op een verbetering van de wetenschappelijke kennis over de toestand van de visbestanden door een versterking van de datacollectie. Momenteel is immers nog niet voor alle visbestanden bekend wat het MDO-niveau is, wat het moeilijk maakt om de vangstmogelijkheden, uitgedrukt in total allowable catches (TAC's) en quota, te bepalen. Voor kleine en commercieel oninteressante soorten blijft dat ook in de toekomst moeilijk, maar recentelijk houdt de Europese ministerraad bij de vastlegging van de vangstmogelijkheden ook rekening met bepaalde trends die al een welbepaald beeld geven over hoe de biomassa van een bestand evolueert.

Voor de Vlaamse vloot, die gespecialiseerd is in de gemengde visserij, vormt de invoering van de aanlandingsplicht een van de grootste uitdagingen. Momenteel zijn vissers door de regelgeving vaak verplicht om bepaalde vis terug te gooien, bijvoorbeeld omdat de vis te klein is. Bij een aanlandingsplicht moeten quotasorten aan boord blijven en aangeland worden. Bovendien worden deze vangsten afgetrokken van de beschikbare vangstmogelijkheden, terwijl ze niet voor directe menselijke consumptie gebruikt mogen worden. Daarom zijn ze voor de vissers commercieel minder interessant, al kan de visverwerkende sector soelaas bieden. De bedoeling van de aanlandingsplicht is om de vissers nog meer te stimuleren om selectief te vissen, zodat er zo weinig mogelijk ongewenste vangsten zijn. Om de vissers de kans te geven om zich aan te passen aan deze grote ommekeer wordt de aanlandingsplicht geleidelijk ingevoerd. Vanaf 1 januari 2016 geldt er een aanlandingsplicht voor de voor Vlaanderen belangrijke tong- en scholvisserij, en vanaf 1 januari 2019 geldt die verplichting voor alle quotasorten. Verschillende flexibiliteitsmechanismen moeten er ook voor zorgen dat de aanlandingsplicht in de praktijk werkbaar is. Anders dreigen vooral in de gemengde visserij – waar de visser weinig controle heeft over bepaalde vangstsamenstellingen – bepaalde quota vroegtijdig uitgeput te geraken, waardoor de gehele visserij in dat gebied gesloten moet worden.

Een andere belangrijke aanpassing is de regionalisering van het visserijbeleid. Door het Verdrag van Lisabon zijn zowel de Raad als het Europees Parlement sinds 2009 betrokken bij de totstandkoming van het EU-visserijbeleid via de medebeslissingsprocedure. Om te vermijden dat de twee instellingen zich zouden bezighouden met zeer gedetailleerde, technische regelgeving – wat kan leiden tot overregulering – kunnen de lidstaten gemeenschappelijke aanbevelingen doen om tijdelijke teruggooiplannen (met een maximumduur van drie jaar) en later ook meerjarenplannen per visgebied te bepalen. De teruggooiplannen moeten in een beginfase maatregelen vastleggen om de aanlandingsplicht mogelijk te maken. De meerjarenplannen zijn breder opgevat en leggen het beheer van de visbestanden op lange termijn vast. België heeft zeer verspreide visgronden en is daardoor actief in drie regionale groepen: voor de Noordzee, de Noordwestelijke wateren en de Zuidwestelijke wateren. Door de decentralisering van de besluitvorming zou de regelgeving in de toekomst beter aangepast moeten zijn aan de bijzonderheden van een bepaalde visserij in een welbepaald gebied.

De sector en andere belanghebbenden zijn bovendien meer betrokken bij de regionale besluitvorming. Via de adviesraden (Advisory Councils) kunnen zij hun stempel drukken op het nieuwe beleid en gerichte aanbevelingen doen die de toets van de praktijk doorstaan. Een nieuwe adviesraad voor de markten moet bovendien de productie beter afstemmen op de vraag.

Het nieuwe GVB zet ten slotte in op een vereenvoudiging van het beleid. Een toekomstige herziening van de technische maatregelen moet dit mogelijk maken en zal het sluitstuk vormen van de hele hervorming. De belangrijkste technische maatregelen zijn de minimummaaswijdten en andere voorzieningen aan de netten, het gebruik van selectief vistuig, gesloten gebieden en tijden, de minimummaten voor de aanvoer van vis, schaal- en schelpdieren, de grenzen voor de bijvangst of incidentele vangsten, vangstsamenstellingspercentages met een minimum aan doelsoorten en een maximum aan bijvangstsoorten. Al die maatregelen zijn gericht op een selectievere visserij. Tegelijkertijd werden deze maatregelen in het verleden vaak bekritiseerd omdat ze juist verantwoordelijk zouden zijn voor een deel van de teruggooi. Vooral de complexiteit van de regels zorgde voor heel wat ongenoegen.

1.2 Gemeenschappelijke marktordening visserij en aquacultuur

De gemeenschappelijke marktordening (GMO) voor visserij- en aquacultuurproducten bestaat sinds 1970 en is daarmee het oudste onderdeel van het gemeenschappelijk visserijbeleid (GVB). De GMO wil het concurrentievermogen van de sector versterken door markten transparanter en stabiel te maken, gelijke voorwaarden tot stand brengen voor de afgezette producten en een gevarieerd aanbod en nauwkeurige informatie garanderen voor de consumenten. In het verleden gebeurde de regulering van de markt door een prijs- en interventiestelsel, via instrumenten als particuliere opslag en ophoud- en uitstelmaatregelen in de vorm van financiële compensaties. In de EU-lidstaten zijn de producentenorganisaties (PO's) de spil achter de verwezenlijking van de doelstellingen van het GVB. Hun doel is het verbeteren van de afzet van de producten.

Binnen de hervorming van het GVB werd een verstrekkende hervorming van de GMO noodzakelijk geacht om ervoor te zorgen dat marktgeoriënteerde instrumenten rechtstreeks of onrechtstreeks zouden bijdragen tot de verwezenlijking van de voornaamste doelstellingen van het GVB. Het systeem van minimumprijzen gepaard met onttrekken van visserijproducten aan de markt voor menselijke consumptie werd volledig geschrapt. Om overbevissing en niet-duurzame praktijken aan te pakken en af te stappen van productiestrategieën die louter gebaseerd zijn op volume, geeft de nieuwe GMO de producentenorganisaties een sterkere rol en garandeert ze een gezamenlijk beheer van toegangsrechten en productie- en afzetactiviteiten. Er komen maatregelen om de transparantie en de doeltreffendheid van de markt te bevorderen, duurzame praktijken te stimuleren en teruggooi tegen te gaan.

Producentenorganisaties kunnen maatregelen nemen om de productie te plannen en in overeenstemming te brengen met de vraag, om de concentratie van het aanbod te bevorderen, om prijzen te stabiliseren en om methoden van duurzame visserij te bevorderen. In Vlaanderen is de Rederscentrale de producentenorganisatie. Spanje, Frankrijk en Italië hebben ook brancheorganisaties, die productie-, marketing- en verwerkende sectoren bundelen.

1.3 Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij

Het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV) is vanaf 2014 onder het vernieuwde gemeenschappelijk visserijbeleid het nieuwe structuurfonds voor de visserij- en aquacultuursector. Het is de opvolger van het Europees Visserijfonds (EVF).

Het EFMZV dient ter ondersteuning van het behalen van de doelstellingen van het GVB en de GMO, en specifiek het bevorderen van een concurrerende, ecologisch duurzame, economisch levensvatbare en maatschappelijk verantwoorde visserij en aquacultuur. Het fonds verleent steun aan de uitvoering van de operationele programma's van de lidstaten. Het stimuleert innovatie, helpt gemeenschappen bij het diversifiëren van hun economie, financiert nieuwe banenprojecten, steunt jonge vissers en lokale, kleinschalige visserij en tracht de levenskwaliteit aan de Europese kusten te verbeteren. Ook ondersteunt het EFMZV de Europese aquacultuur, zodat zij tot volle bloei kan komen.

Het EFMZV-programma is gestructureerd rond zes unieprioriteiten:

1. bevordering van een ecologisch duurzame, hulpbronnenefficiënte, innovatieve, concurrerende en op kennis gebaseerde visserij
2. bevordering van een ecologisch duurzame, hulpbronnenefficiënte, innovatieve, concurrerende en op kennis gebaseerde aquacultuur
3. stimulering van de uitvoering van het GVB
4. bevordering van de werkgelegenheid en de territoriale cohesie
5. bevordering van afzet en verwerking
6. bevordering van de uitvoering van het geïntegreerd maritiem beleid (GMB)

Het EFMZV heeft voor de periode 2014-2020 een totaal budget van 5,75 miljard euro. Ter vergelijking: het Europees Visserijfonds (EVF) besteedde in 2007-2013 4,30 miljard euro aan middelen. Hierbij moet evenwel opgemerkt worden dat de budgettoename volledig toe te schrijven is aan de opname van de middelen voor gegevensverzameling en controle in het EFMZV. Ongeveer de helft van het budget gaat naar vier lidstaten: Spanje (20%), Frankrijk (10%), Italië en Polen (elk 9%). België heeft recht op ongeveer 42 miljoen euro of 0,72% van de middelen.

1.4 Geïntegreerd maritiem beleid

Verschillende activiteiten op zee strijden om dezelfde ruimte en hulpbronnen. De visgronden, aquacultuurbedrijven en beschermde mariene gebieden bevinden zich naast maritieme infrastructuur, zoals kabels, pijpleidingen, scheepvaartroutes en olie-, gas- en windinstallaties.

Het geïntegreerd maritiem beleid (GMB) van de Europese Unie streeft er daarom sinds 2007 naar om potentiële conflicten tussen de verschillende gebruiksmogelijkheden te helpen voorkomen. Het doel is het beleid in specifieke maritieme sectoren te coördineren. De focus ligt op blauwe groei, mariene gegevens en kennis, maritieme ruimtelijke ordening, geïntegreerde maritieme bewaking en zeegebiedstrategieën. Het GMB is geïntegreerd in de verordening inzake het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij.

De milieupijler van het geïntegreerd maritiem beleid is de kaderrichtlijn mariene strategie uit 2008. Die stelt een kader vast waarbinnen de lidstaten de nodige maatregelen nemen om uiterlijk in 2020 voor alle zeeën die vallen onder de rechtsbevoegdheid van de lidstaten (tot 200 zeemijl van de kust) een goede milieutoestand van het mariene milieu te bereiken of te behouden. Daarbij speelt de verdere verduurzaming van de visserijsector een grote rol.

De concrete ruimtelijke planning en ordening is een bevoegdheid van de EU-lidstaten. De lidstaten zijn verantwoordelijk voor het ontwerp en de bepaling van de maritieme ruimtelijke-orderingsplannen en geïntegreerde kustbeheerstrategieën. De voorwaarde is dat die plannen gecoördineerd en geïntegreerd zijn, elke zes jaar worden herzien en rekening houden met alle relevante mariene en kustactiviteiten.

2 BELGISCHE EN VLAAMSE BELEIDSINITIATIEVEN

2.1 Operationeel programma

Elke lidstaat die steun wil ontvangen uit het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij dient een operationeel programma op te stellen met een menu aan maatregelen waarvoor steun toegekend kan worden.

Het Belgisch operationeel programma (2014-2020) creëert een kader en een handleiding voor de fondsen van het EFMZV. De nadruk ligt daarbij op een visserijsector waarin groei, werkgelegenheid en duurzaamheid centraal komen te staan. Het operationeel programma dient ook om het gemeenschappelijk visserijbeleid uit te voeren en bij te dragen aan het geïntegreerd maritiem beleid van de Europese Unie. Er wordt daarbij gestreefd naar een duurzame, concurrerende visserij en aquacultuur en naar een evenwichtige, alle territoria omvattende ontwikkeling van de visserijgebieden.

Vlaanderen is van plan om het operationeel programma als volgt in te vullen:

1. bevordering van een duurzame visserij

- de beperking van de impact van de visserij op het mariene milieu, met inbegrip van, voor zover mogelijk, het voorkomen en beperken van ongewenste bijvangsten
- de bescherming en het herstel van de aquatische biodiversiteit en ecosystemen
- het waarborgen van een evenwicht tussen vangstcapaciteit en beschikbare vangstmogelijkheden
- de bevordering van het concurrentievermogen en de levensvatbaarheid van ondernemingen in de visserijsector, ook in de kleinschalige kustvisserij, en de verbetering van de veiligheid en de arbeidsomstandigheden
- het bieden van ondersteuning voor de intensivering van technologische ontwikkeling, innovatie, met inbegrip van het vergroten van de energie-efficiëntie, en kennisoverdracht
- de ontwikkeling van beroepsopleidingen, nieuwe beroepsvaardigheden en een leven lang leren

2. bevordering van een duurzame aquacultuur

- het bieden van ondersteuning voor de intensivering van technologische ontwikkeling, innovatie en kennisoverdracht
- de bevordering van het concurrentievermogen en de levensvatbaarheid van ondernemingen in de aquacultuursector, en de verbetering van de veiligheid en de arbeidsomstandigheden, in het bijzonder in kleine en middelgrote ondernemingen
- de bescherming en het herstel van de aquatische biodiversiteit, de versterking van de ecosystemen die verbonden zijn met de aquacultuur en de bevordering van een hulpbronefficiënte aquacultuur
- de bevordering van een aquacultuur die wordt gekenmerkt door een hoog niveau van milieubescherming, en de bevordering van diergezondheid, dierenwelzijn, volksgezondheid en veiligheid
- de ontwikkeling van beroepsopleidingen, nieuwe beroepsvaardigheden en een leven lang leren

3. stimulering van de uitvoering van het GVB

- de verbetering en beschikbaarstelling van wetenschappelijke kennis en de verbetering van de verzameling en het beheer van gegevens
- het bieden van ondersteuning voor monitoring, controle en handhaving, en daardoor de institutionele capaciteit en de efficiëntie van overheidsdiensten versterken, zonder de administratieve lasten te vergroten.

4. bevordering van de werkgelegenheid en de territoriale cohesie

- de bevordering van economische groei, sociale integratie en het scheppen van banen, en het bieden van ondersteuning voor de inzetbaarheid en de arbeidsmobiliteit in kustgemeenschappen en landinwaarts gelegen gemeenschappen die aangewezen zijn op de visserij en de aquacultuur, met inbegrip van de diversifiëring van de activiteiten binnen de visserij en naar andere sectoren van de maritieme economie.

5. bevordering van afzet en verwerking

- de verbetering van de organisatie van de markt voor visserij- en aquacultuurproducten
- de aanmoediging van investeringen in de sector verwerking en afzet

6. bevordering van de uitvoering van het geïntegreerd maritiem beleid (GMB)

De geleidelijke invoering van een aanlandingsverplichting vanaf 2015 maakt van selectief vissen een prioriteit. Het actieplan 'Selectief vissen doet leven', dat de Vlaamse overheid en de sector in 2012 goedkeurden, schoof al een aantal doelstellingen naar voren: de publicatie van een discardatlas voor de Belgische visserij, die de aanvoer en teruggooi in verschillende visserijen in kaart brengt, onderzoek naar de overlevingskansen van teruggewoide vis, beschermen van de visbestanden door de selectiviteit van het vistuig te verbeteren, medewerking aan aangepaste nieuwe technische maatregelen en verkenning van de problematiek verbonden aan de aanlandingsverplichting.

2.2 Productie- en marketingplan

De nieuwe gemeenschappelijke marktordening bevat een aantal doelstellingen voor producentenorganisaties binnen de periode 2014-2020. Een verbetering van de rentabiliteit en de duurzaamheid van de rederijen, de stabilisering van de markt, bijdragen aan voedselvoorziening, -kwaliteit en -veiligheid en het bevorderen van kustwerkgelegenheid maken hier deel van uit. Het Vlaamse productie- en marketingplan, dat de Rederscentrale als producentenorganisatie in 2014 heeft opgesteld, bevat een serie voorschriften en controlemogelijkheden om aan de Europese doelstellingen tegemoet te komen.

Met het oog op de aanlandingsverplichting breekt het productie- en marketingplan een lans voor het testen van maatregelen om de selectiviteit te verbeteren en de ontsnappingsmogelijkheden van niet-doelsoorten te verhogen. Het TECHVIS-project (technische innovaties voor een transitie naar een duurzame zeevisserijsector) van het ILVO wil via concrete, toepasbare technische innovaties bijdragen aan de transitie naar een duurzame visserijsector. Het VALDUVIS-project (valorisatie van duurzaam gevangen vis) wil de duurzaamheid van Belgische vis bepalen en zichtbaar maken voor de aankoop in de visveiling.

Ook traceerbaarheid krijgt de nodige aandacht in het productie- en marketingplan. De Rederscentrale neemt zich voor om in samenspraak met overheden en ketendeelnemers op termijn een transparant systeem uit te werken dat voldoet aan de Europese eisen. Zo moet het visserijproduct een identificatienummer en een FAO-drielettercode van elke soort bezitten.

Kwaliteit is een ander aandachtspunt in het plan. Daarbij zet de Rederscentrale in op opleidingen voor de bemanning over de behandeling en verwerking van vis, de beperking van de duur van de visreizen en het laden en lossen, het streven naar een optimale bewaring, gecombineerd met een maximale capaciteitsbenutting, en de toepassing van de Kwaliteit Index Methode om de versheid van de aangelande vis te bepalen.

De acties rond marketing zijn er ten slotte op gericht vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Zo bekijkt de Rederscentrale in 2014 de mogelijkheden om voor de garnalen- en langoustinevisserij over te gaan tot een vaste prijszetting. De scholaanvoer eind december krijgt aandacht omdat het aanbod de laatste jaren veel groter was dan de uiteindelijke vraag. De producentenorganisatie wil inspelen op de seizoensgebonden noden van de consument en nieuwe exportmarkten ontwikkelen.

2.3 Mariene strategie en marien ruimtelijk plan

Net als alle lidstaten van de Europese Unie die aan zee grenzen, moet België voor zijn zee een mariene strategie uitwerken om tegen 2020 tot de 'goede milieutoestand' te komen. In deze strategie wordt geformuleerd hoe de goede milieutoestand bereikt wordt op basis van elf elementen die onderling samenhangen: de biologische diversiteit, invasieve soorten, commercieel geëxploiteerde soorten (vissen, schaal- en schelpdieren), de voedselketen, de verrijking door nutriënten (meststoffen), de integriteit van de zeebodem, de hydrografie (stromingen, zoutgehalte, temperatuur, enz. van het zeewater), de vervuiling, de voedselveiligheid, zwerfvuil op zee en het onderwatergeluid. België zette de kaderrichtlijn mariene strategie in 2010 om in een koninklijk besluit. Om de 2020-doelstelling te halen, volgden er in 2012 een initiële beoordeling van het Belgische deel van de Noordzee, een omschrijving van onze goede milieutoestand en de daarmee samenhangende milieudoelen en een socio-economische analyse van de activiteiten op zee. Een mononitorings- en maatregelenprogramma moeten het plaatje vervolledigen.

De Noordzee is een van de meest gebruikte zeeën ter wereld. Scheepvaart, toerisme, visserij, zandwinning en windmolens benutten wat de zee te bieden heeft. De bedrijvigheid zorgt echter voor een hoge druk. Verschillende activiteiten kunnen in elkaars vaarwater terechtkomen en kunnen ook een effect hebben op het milieu. Om dat alles in evenwicht te brengen, heeft de federale overheid in 2014 een marien ruimtelijk plan aangenomen voor het Belgische deel van de Noordzee, dat inmiddels in het Belgisch Staatsblad is verschenen. Het plan bakent in zee zones af voor onder andere natuur, wind- en golfslagenergie, zandwinning en andere vormen van ontginning, het baggeren en storten van baggerspecie, de scheepvaart, de visserij, militaire doeleinden en de zeewering (figuur 4).

Concreet gelden er in het natuurgebied de 'Vlaamse Banken' (genoemd naar de zandbanken) restricties voor bepaalde activiteiten. In vier kleinere afgebakende zones mag enkel nog worden gevestigd met milieuvriendelijke technieken of onder specifieke voorwaarden. Ook zand- en grindwinning wordt beperkt binnen de Vlaamse Banken. In de bestaande windmolenparken mag niet worden gevaren, gebaggerd of gevestigd, behoudens uitzonderingen. Voor de kustvisserij bevat het plan een voorstel om het gebied waar enkel lichte schepen (minder dan 70 ton) zijn toegelaten, uit te breiden van 3 naar 4,5 zeemijl. Het plan reserveert ook ruimte voor toekomstige activiteiten:

- 'stopcontact op zee': een hoogspanningsstation op zee waar de kabels van meerdere windmolenparken toekomen en van daaruit naar het land worden geleid.
- duurzame aquacultuur: in twee gebieden tussen de windmolens wordt aquacultuur toegelaten op voorwaarde dat het de bemesting (eutrofiëring) van het zeewater in deze gebieden vermindert
- energieatollen: op twee eilandjes kan energie worden opgeslagen

Figuur 4. Marien ruimtelijk plan

Bron: FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu

2.4 Strategisch plan aquacultuur

Binnen het operationeel programma wordt ook een nationaal strategisch plan voor aquacultuur opgesteld dat de strategie van een lidstaat voor zijn aquacultuurontwikkeling bevat. Het operationeel programma geeft met zijn maatregelenpakket uitvoering aan deze strategie.

In zijn nationaal strategisch plan stelt België in de volgende programmeerperiode voor in te zetten op:

- duurzame productie als een conditio sine qua non voor aquacultuurontwikkeling;
- productie met een hoge toegevoegde waarde;
- commercialisatie;
- vereenvoudiging van het vergunningenbeleid;
- kennisuitwisseling;
- locatiebeleid.

Naast deze Belgische prioriteiten heeft Vlaanderen nog een aantal specifieke prioriteiten om de ontwikkeling van een Vlaamse duurzame, industriële, commerciële en op consumptie gerichte aquacultuursector te stimuleren en te faciliteren:

- ondernemerschap door ondersteuning van het innovatiepotentieel en informatiedoorstroom;
- welzijn en gezondheid van dier en mens.

2.5 Financieringsinstrument FIVA

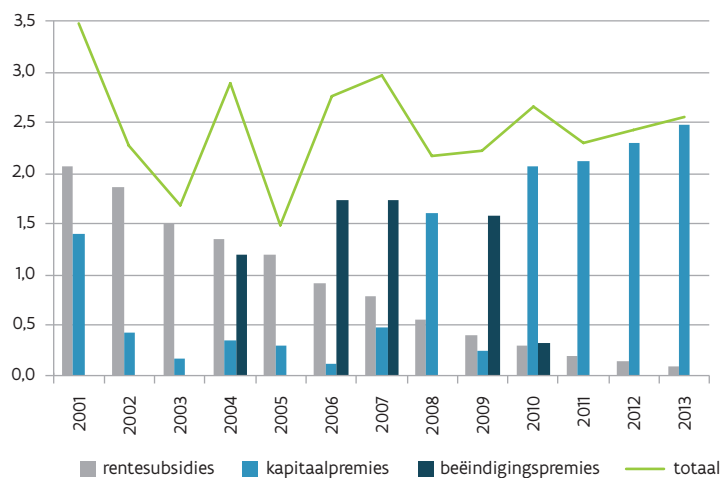
Het FIVA is het financieringsinstrument voor de Vlaamse visserij- en aquacultuursector dat, naar analogie van het Vlaams landbouw investeringsfonds (VLIF) voor de land- en tuinbouw, start- en investeringssteun verleent aan reders, viskwekers en hun coöperaties. Verder biedt het FIVA onder meer ook steunmogelijkheden aan voor investeringen in de visverwerkende industrie en collectieve acties.

Het FIVA verleent zowel steun voor verrichtingen die gefinancierd worden met leningen als voor verrichtingen die met eigen middelen of met leasing worden gefinancierd. De steun wordt toegekend in de vorm van een rentesubsidie of een equivalente kapitaalpremie. Daarnaast kan het FIVA de kredieten waarborgen die een rentesubsidie genieten.

De betalingen in 2013, onderverdeeld in kapitaalpremies en rentesubsidies, hebben vooral betrekking op dossiers die sinds 2011 zijn ingediend. Sinds 2001 heeft het FIVA 31,86 miljoen euro uitgetrokken voor de Vlaamse visserij, ongeveer 2,5 miljoen euro per jaar (figuur 5). In 2013 ging het om 2,55 miljoen euro. Daarvan ging 41% naar projecten onder de zwaartepunten 3 en 4 (maatregelen van gemeenschappelijk belang en duurzame ontwikkeling van visserijgebieden) en 40% naar kapitaalpremies voor modernisering van de vissersvloot.

54% van het investeringsvolume in 2013 had betrekking op investeringen inzake vistuig en de aankoop van een redersatelier. De overige investeringen hadden in dalende lijn betrekking op arbeidsomstandigheden, inrichting van het ruim en koeling, voortstuwing, navigatie en vangstverwerking. In 2013 werd aan één aquacultuurdossier steun toegekend.

Figuur 5. Uitbetaalde steun door het FIVA, miljoen euro, 2001-2013

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Daarnaast bestaat er een aanvullende Europese subsidiëring in de visserij- en aquacultuursector. De steun van het Europees Visserijfonds, dat in 2014 plaatsmaakt voor het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij, omvatte kapitaalpremies voor duurzame investeringen in de visserij- en aquacultuursector, zowel voor de productie (rederijen en aquacultuurbedrijven), de commercialisering (verwerking en groothandel), de havenuitrusting als voor de generieke promotie.

In 2013 ontvingen 48 projecten EVF-middelen, goed voor een totaal bedrag van 1,46 miljoen euro. Daarvan ging 42% naar het zwaartepunt duurzame ontwikkeling van visserijgebieden, 28% naar maatregelen voor de aanpassing van de visserijvloot (uitsluitend voor investeringen aan boord en selectiviteit) en 25% naar maatregelen van gemeenschappelijk belang (de maatregelen vissershavens, aanvoer- en beschuttingsplaatsen, collectieve acties, ontwikkeling van nieuwe acties en promotiecampagnes en proefprojecten). De voorziene middelen voor de periode 2007-2013 bedroegen 26,26 miljoen euro. Daarvan heeft Vlaanderen tot op heden 19,72 miljoen euro of drie kwart van de totale beschikbare enveloppe toegekend.

VLAAMSE VISSERIJSECTOR

1 STRUCTURELE DIMENSIE

1.1 Ruimtelijke spreiding

De Vlaamse vissersvloot is zowel actief in de eigen zeegebieden als in de EU-wateren en in zeer geringe mate in de wateren van derde landen (Noorwegen). De visserijvaartuigen zijn voorzien van het Vessel Monitoringsysteem (VMS), zodat hun activiteit via satelliet getraceerd kan worden. Het systeem stuurt ongeveer eens om de twee uur de identificatie van het vaartuig, tijd en positie en de actuele snelheid en de koers door aan een centrale computer waar die informatie wordt geregistreerd (de zogenaamde VMS-pings) (figuur 6).

Met een kustlijn van 67 km beslaan de Belgische zeegebieden ongeveer 3.454 km², een half procent van de oppervlakte van de Noordzee. 1.430 km² behoort tot de territoriale zee (de twaalfmijlszone). De afbakeningen van de territoriale zee en de Exclusief Economische Zone (waarvan de grenzen samenvallen met het Belgisch Continentaal Plat) zijn met de buurlanden vastgelegd bij onderling verdrag en bevestigd door Belgische wetten. In de Belgische Noordzee is zowel de Belgische als de Nederlandse vloot actief met kustvissers en eurokotters. Binnen de garnalenvisserij is in de periode 2010-2012 de activiteit van de Belgische vaartuigen het hoogst (2,5 keer hoger dan de Nederlandse), terwijl voor de boomkorvisserij de Nederlandse vloot een veel hogere intensiteit vertoonde (4 keer hoger dan de Belgische) (Pecceu et al, 2014).

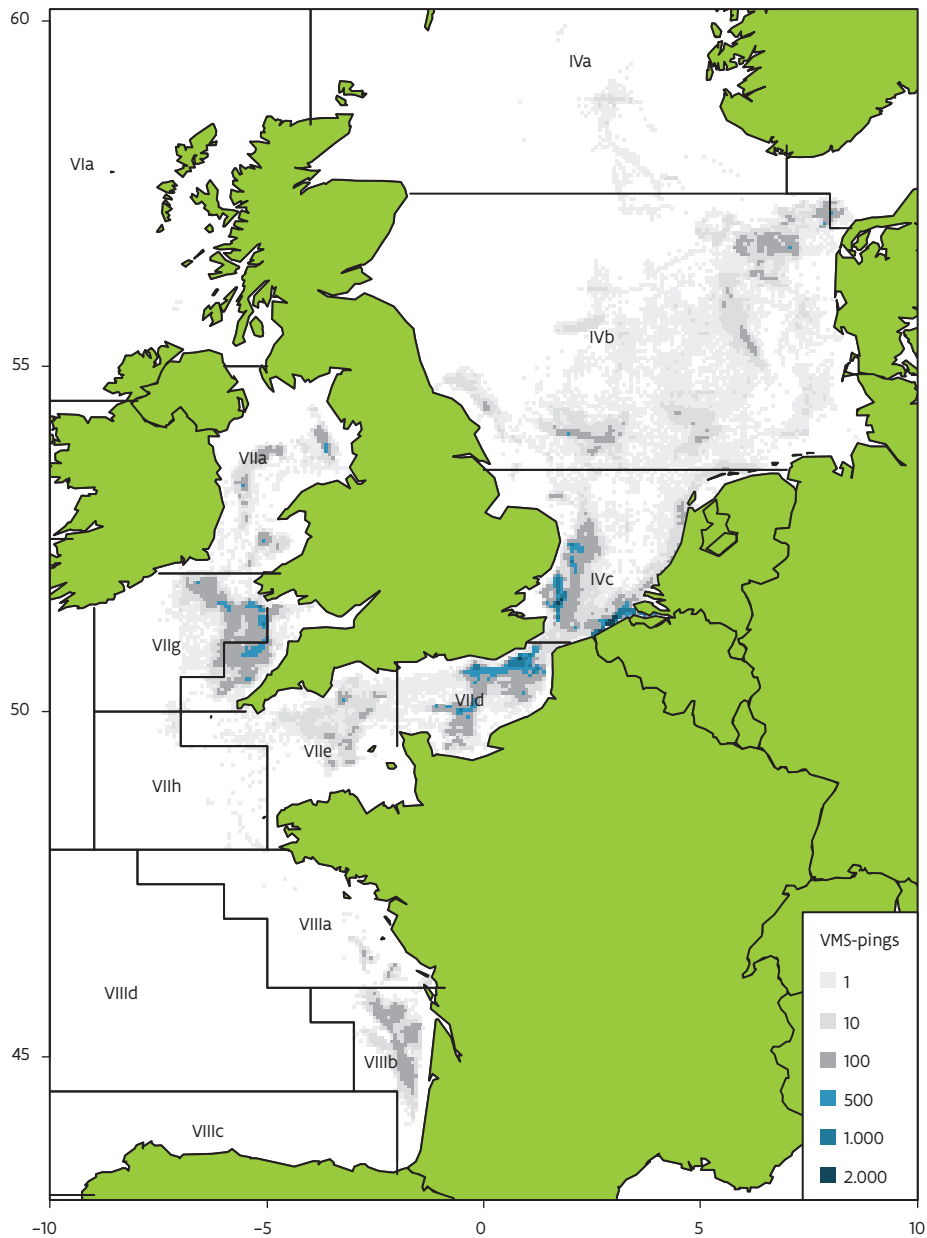
In de EU-wateren is de vloot actief in de Zuidelijke en Centrale Noordzee maar ook in de Westelijke wateren. Ook wordt jaarlijks gedurende een aantal weken op tong gevestigd in de Golf van Biskaje. De Vlaamse vloot heeft toegang tot de kustwateren van andere lidstaten. In geografisch afgebakende gebieden van de kustwateren van het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Denemarken en Frankrijk heeft de Vlaamse vloot toegang tot de zone van 6 tot 12 zeemijl. Over de hele kust van Nederland is dat in de zone van 3 tot 12 zeemijl. Conform het Benelux-akkoord heeft de Vlaamse vloot bovendien toegang tot de zone van 0 tot 3 zeemijl. Naast de toegangsregels dienen de vaartuigen die vissen in de kustwateren, ook te voldoen aan de voorgeschreven technische specificaties voor maximaal motorvermogen, vistuig en minimaal te respecteren maaswijdte. België beschikt ten slotte over de mogelijkheid om maximaal twee vaartuigen tegelijk te laten vissen in de Shetlandbox, een visserijgebied nabij de gelijknamige Schotse eilandengroep.

In de niet-Europese wateren beschikken Vlaamse vissersvaartuigen over beperkte quota in de Noorse wateren. Er gelden in die gebieden quotabeperkingen en beperkingen voor de visserij-inspanningen, die vastgelegd worden op basis van adviezen van de International Council for the Explorations of the Sea (ICES). De Vlaamse vissers mogen vissen in de Noordzee, Skagerak, Westen Schotland, Ierse Zee, Westelijk en Oostelijk deel kanaal, Keltische zee en de Golf van Biskaje.

De belangrijkste visgronden in 2013 voor de Vlaamse visserij waren qua volume Noordzee Centraal (7.511 ton), het Oostelijk Kanaal (4.930 ton), Noordzee Zuid (4.048 ton), Zuidoost-Ierland of Keltische Zee (2.320 ton)

en Bristol-Kanaal (2.008 ton). In de andere gebieden werd er in totaal minder dan 1.000 ton opgevist. Qua aanvoerwaarde was de Noordzee het belangrijkste gebied (40%), gevolgd door Bristol-Kanaal en Keltische Zee (25%), het Oostelijk Kanaal (23%) en de Golf van Gascogne (6%).

Figuur 6. Activiteit van de Belgische vloot in de ICES-visgebieden, 2009-2013

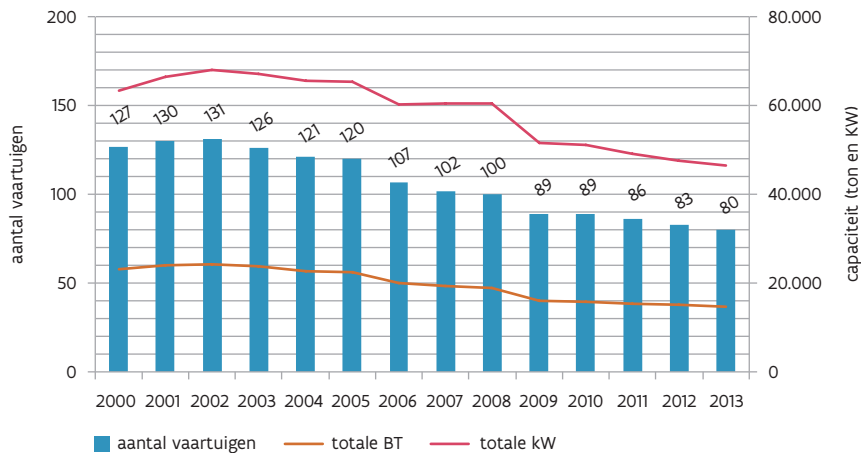
Bron: ILVO

1.2 Sectorontwikkeling

De Vlaamse vissersvloot is de voorbije decennia zwaar afgebouwd. In 1950 ging het nog om 457 vaartuigen. Eind 2013 bestond de zeevisserijvloot uit 80 commerciële vaartuigen met een globale capaciteit van 46.525 kW qua motorvermogen en 14.645 BT wat tonnage betreft. In vergelijking met 2012 verdwenen drie vaartuigen uit de vloot met een totale capaciteit van 1.103 kW en 408 BT. Er zijn geen nieuwe (of vervangende) vaartuigen bijgekomen (figuur 7). Ter vergelijking: de EU-visserijvloot bestaat volgens de Europese Commissie in februari 2014 uit 87.445 vissersvaartuigen, goed voor een bruto tonnage van 1.725.938 BT.

Een verdere inkrimping van de vloot zou kunnen leiden tot het volledig verdwijnen van de visserijsector. Men spreekt daarom wel vaker over het kritisch minimum, dat de vloot heeft bereikt. België heeft daarom bij de hervorming van het gemeenschappelijk visserijbeleid sterk geijverd voor het behoud van zijn kleine, nationale vloot die op de rand van de economische leefbaarheid balanceert.

Figuur 7. Evolutie van de Belgische vissersvloot, aantal vaartuigen en capaciteit (BT en kW) op 31 december van het jaar, 2000-2013

Bron: Departement Landbouw en Visserij

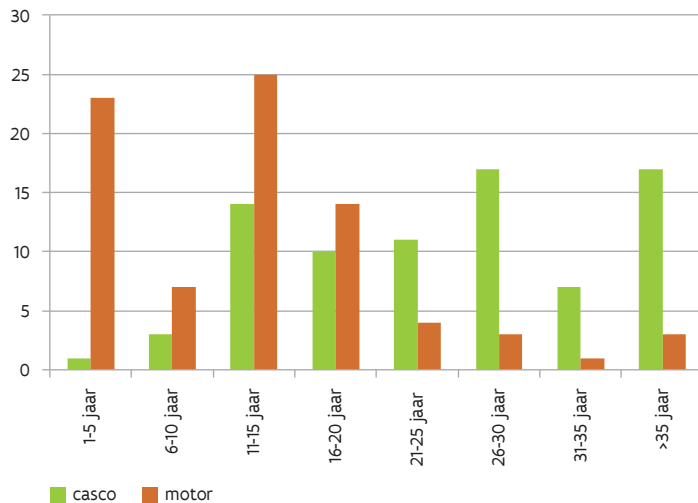
Op 31 december 2013 maken 37 vaartuigen deel uit van het grote vlootsegment (vaartuigen met een motorvermogen van meer dan 221 kW) en 43 vaartuigen van het kleine vlootsegment (vaartuigen met een motorvermogen van maximaal 221 kW). Ongeveer 80% van het motorvermogen en 77% van de tonnage behoort tot het grote vlootsegment.

Het kleine vlootsegment bestaat voornamelijk uit kustvissers en eurokotters, die allebei kunnen vissen binnen de twaalfmijlszone. Kustvissers zijn vaartuigen met een vermogen van maximum 221 kW die wettelijk hoogstens 48 uur aaneensluitend op zee mogen zijn. Eurokotters zijn polyvalente boomkorvaartuigen die gebouwd werden sinds 1981, met maximaal 221 kW geregistreerd vermogen en een tonnenmaat van meer dan 70 BT. Ze zijn technisch geschikt of kunnen aangepast worden om te vissen op tong, schol en garnaal en desnoods zelfs op rondvis en kreeftjes. Het grote vlootsegment bestaat grotendeels uit grote bokkenvaartuigen met een motorvermogen tussen de 662 en 1.200 kW. Ze zijn gespecialiseerd in de vangst van platvissen (voornamelijk tong en schol). Het is de belangrijkste groep vaartuigen in de Vlaamse vloot met het grootste aandeel in de besomming.

Zeebrugge is de thuishaven voor 42 schepen en Oostende voor 23. Nieuwpoort en Blankenberge tellen respectievelijk 9 en 4 vaartuigen. Tot de vloot behoren ook nog 2 Schelde-estuariumvissersvaartuigen. Per haven omvat het gemiddelde motorvermogen per eenheid: 707 kW in Zeebrugge, 493 kW in Oostende, 249 kW in Nieuwpoort en 706 kW in Blankenberge.

De Belgische vloot wordt niet alleen elk jaar kleiner, ze verouderd zienderogen. 52 van de 80 vaartuigen (65%) zijn meer dan 20 jaar oud. Een vissersvaartuig is gemiddeld 25 jaar oud. Vooral de romp (casco) van de vaartuigen is zeer verouderd. Tot voor enkele jaren werd er wel nog aan motorvernieuwing gedaan, maar die tendens is nagenoeg geheel stilgevallen. De gemiddelde ouderdom van een motor is intussen 11 jaar. Elf vaartuigen (14%) hebben zelfs een motor die al meer dan 20 jaar meegaat (figuur 8). Hoewel verwacht wordt dat de vloot om rentabiliteitsredenen, door gebrek aan opvolging bij reders en vissers en strengere reglementeringen in de komende jaren nog zal afnemen, rijst meer en meer de vraag naar vervangingsnieuwbouwmogelijkheden in de toekomst. Europa verleent echter ook in het nieuwe GVB geen financiële steun voor de nieuwbouw van schepen.

Figuur 8. Aantal vaartuigen van de Vlaamse vissersvloot, volgens ouderdom van casco en van motor, 2013

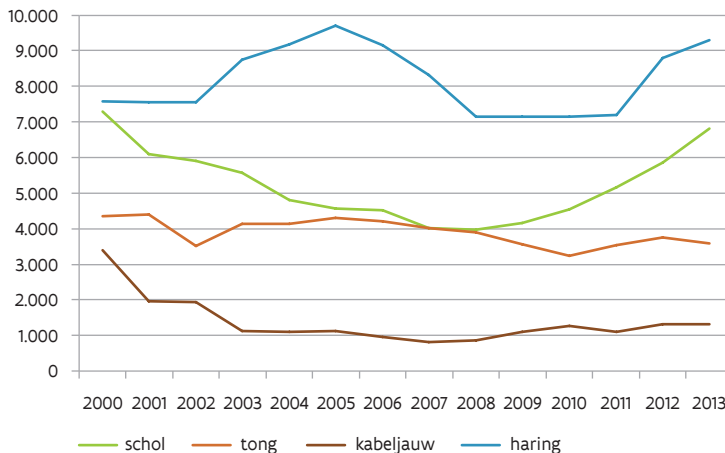
Bron: Departement Landbouw en Visserij

1.3 Visquota

De vangstmogelijkheden, uitgedrukt in total allowable catches (TAC's) en quota, worden jaarlijks tijdens de Raad van visserijministers van december voor het jaar daarop onderhandeld. Zo bepaalde de minister-raad van 2013 de mogelijkheden voor de Vlaamse vloot in 2014 in overleg met wetenschappers en vertegenwoordigers van de Vlaamse visserijsector. De ministers besloten voor ons land de vangstmogelijkheden voor schol in de Noordzee met 15% te verhogen en in de Keltische Zee met 25%. Aangezien de situatie in de Ierse Zee minder gunstig is, werd een forse beperking van het quotum voor tong en schol beslist. Ook voor het tongbestand in het oostelijk Engels Kanaal kwam er een reductie van 18% uit de bus.

België heeft in het totaal een zestigtal quota ter beschikking, die collectief beheerd worden. Figuur 9 geeft een evolutie weer van de Belgische quota voor enkele vissoorten in tonnage vanaf 2000 tot 2013. De laatste jaren is er een gestage groei merkbaar. Vooral de quota voor schol en haring stijgen de afgelopen twee jaar sterk door de goede biologische toestand van die bestanden. Tong kende een kleine knik in 2013. Kabeljauw stabiliseert op een laag niveau.

Figuur 9. Quota van kabeljauw, schol, tong en haring vóór ruil, ton, 2000-2013

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Door supplementaire quota-uitwisselingen met andere EU-landen in de loop van het jaar wordt getracht om het gehele jaar rond te kunnen vissen (tabel 2). De vissers krijgen zo extra flexibiliteit ingebouwd. De vangstmogelijkheden voor tong en schol worden voor ongeveer een kwart bijgeruild. België ruilt hiervoor tal van eigen quota, die de Vlaamse vissers niet zelf kunnen of willen opvissen. Haring is bijvoorbeeld een quotum dat nagenoeg volledig omgeruild wordt met andere EU-lidstaten (vooral Nederland en Duitsland, maar ook Frankrijk). In ruil kreeg ons land van Nederland bijkomende tong (280 ton in de Golf van Gascogne en 13 ton in de Ierse Zee) en van Duitsland 380 ton kabeljauw en 50 ton tong in de Noordzee.

De vissers hebben ook voldoende quota nodig van de zogenaamde bijvangstsoorten om hun visserijactiviteiten te kunnen voortzetten. Een mooie illustratie daarvan is kabeljauw. Op basis van Vlaamse regelgeving is de gerichte visserij op kabeljauw momenteel verboden, maar er zijn wel quota nodig voor toevallige bijvangsten. De ruilmogelijkheden voor kabeljauw zijn in 2013 opnieuw gestegen.

Tabel 2. Effectieve quota van kabeljauw, schol, tong en haring na ruil, 2009, 2011 en 2013

jaar	visbestand	initieel quotum (ton)	ruil (ton)	effectief quotum (ton)	verschil effectief t.o.v. initieel quotum
2009	kabeljauw	1.112	244	1.356	+22%
	schol	4.158	1.128	5.286	+27%
	tong	3.560	989	4.549	+28%
	haring	7.204	-7.191	13	-100%
2011	kabeljauw	1.110	61	1.171	+5%
	schol	5.159	1.265	6.424	+25%
	tong	3.509	1.029	4.538	+29%
	haring	8.793	-8.779	14	-100%
2013	kabeljauw	1.317	365	1.682	+28%
	schol	6.813	1.654	8.467	+24%
	tong	3.592	895	4.487	+25%
	haring	9.299	-9.282	17	-100%

Bron: Departement Landbouw en Visserij

2 ECONOMISCHE DIMENSIE

2.1 Aanvoer en besomming

In 1950 bedroeg de aanvoer van de Belgische vissersvaartuigen nog meer dan 50.000 ton, maar sindsdien daalt de aanvoer sterk. Die evolutie in de aanvoer is grotendeels te verklaren door een wijziging in het vangstassortiment. Tot de jaren zeventig van de twintigste eeuw was de pelagische visserij (de vangst van vissen die in de hele waterkolom zwemmen, dikwijls tot dicht bij het oppervlak, zoals haring en makreel) nog van groot belang. De IJslandvissers richtten zich vooral op kabeljauw.

Momenteel domineert in Vlaanderen de gespecialiseerde platvisserij. Vissoorten als tong en schol zijn aanzienlijk duurder. Met 1 kg tong kunnen vissers al de waarde verwezenlijken van 25 à 30 kg haring.

Na de brandstofcrisis van 2008-2009 stijgt de aanvoer opnieuw. In 2013 gaat het om 22.793 ton, 4% meer dan in 2012. Opvallend is het fors gestegen aandeel van vreemde havens in het totale aanvoervolume: van 20% naar 28%. De totale toename van de aanvoer is volledig te danken aan de buitenlandse havens, waar de aanvoer nagenoeg verdubbelt tot 6.434 euro (+48%) De Belgische havens zijn nog goed voor 16.359 ton (-7%) (figuur 10).

Figuur 10. Aanvoer door Belgische vissersvaartuigen, ton, 2000-2013

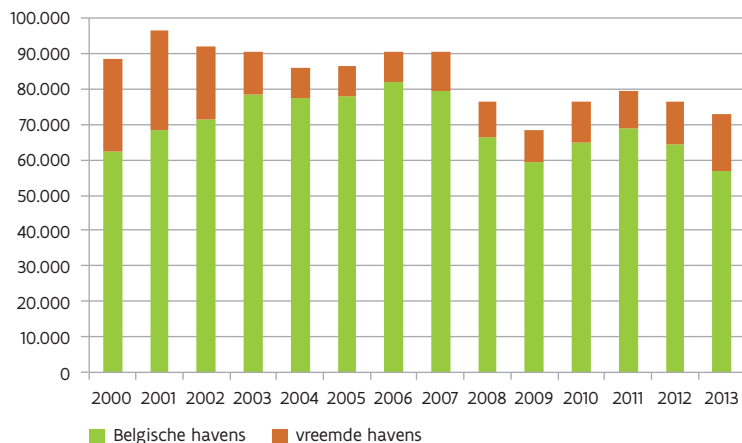

Bron: Departement Landbouw en Visserij

De totale besomming van de Vlaamse visserij is in 2013 met 4% geslonken tot 73,1 miljoen euro. Dat is de op een na laagste waarde sinds 2000. De daling van de besomming is onmiskenbaar een gevolg van het afnemend aantal actieve vissersvaartuigen, maar wijst ook op de moeilijke situatie in de sector, die geconfronteerd wordt met aanhoudend lage prijzen en hoge (brandstof)kosten.

Net zoals bij de aanvoer is het belang van de buitenlandse havens in de totale besomming gestegen. Hun aandeel bedraagt in 2013 22%. Ze gaan er in nominale waarde met een derde op vooruit (16,2 miljoen euro), terwijl de binnenlandse havens een daling van 11% moeten slikken (56,9 miljoen euro) (figuur 11).

Figuur 11. Besomming van Belgische vissersvaartuigen, 1.000 euro, 2000-2013

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Tabel 3 toont aan dat in Nederland de voornaamste buitenlandse havens liggen voor Vlaamse vissers. Ze nemen in 2013 maar liefst 96% van de besomming in buitenlandse havens voor hun rekening. Frankrijk en Groot-Brittannië verdelen de resterende 4%. De hogere prijs voor schol in het laatste trimester van 2013 verklaart de toename van de besomming. In aanvoervolume is Nederland goed voor 6.181 ton. Frankrijk en Groot-Brittannië volgen op ruime afstand met respectievelijk 139 en 96 ton. In 2013 waren er 22 vaartuigen van eigenaars met buitenlandse kapitaalbreng actief, die moeten voldoen aan de Vlaamse wettelijke bepalingen over de economische band met de kuststreek. Ze voerden in 2013 2.474 ton visserijproducten aan in Nederlandse havens.

Tabel 3. Besomming van Belgische vaartuigen in buitenlandse havens, 1.000 euro, 2009-2013

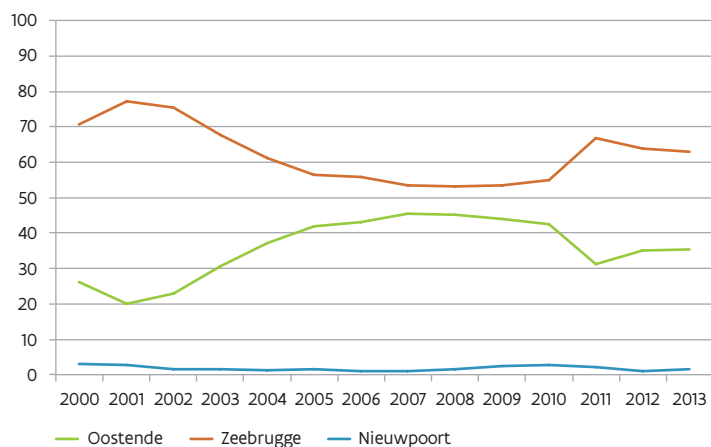
land	2009	2010	2011	2012	2013
Nederland	8.218	10.267	8.971	11.167	15.447
Frankrijk	281	238	689	324	377
Groot-Brittannië	620	617	562	712	269
Duitsland	23	110	0	0	56
Denemarken	25	34	113	0	9
totaal	9.167	11.265	10.344	12.202	16.158

Bron: Departement Landbouw en Visserij

In de drie Vlaamse vissershavens Nieuwpoort, Oostende en Zeebrugge beschikt de vloot over aanlegplaatsen, allerhande haveninfrastructuur en een visafslag. Na het lossen en de controles is de vis klaar om te worden verkocht. Dat gebeurt voornamelijk in de Vlaamse Visveiling (VLV), een fusie van de stedelijke vismijn in Oostende en de private Zeebrugse Visveiling, die het daglicht zag in november 2010. De fusiegroep gebruikt slechts één enkele klok. Ook de stedelijke vismijn van Nieuwpoort is aangesloten op het veilingstelsel en de klok van de Vlaamse Visveiling.

Zoals eerder vermeld, slonk de aanvoer door eigen vaartuigen in de grote Belgische veilingen in 2013 met 7%. Zeebrugge is de onbetwistbare nummer één met 10.290 ton (-8%). Ook Oostende ging erop achteruit (-6%), maar blijft met 5.794 ton de tweede vissershaven. Enkel Nieuwpoort zag de aanvoer met de helft stijgen tot 275 ton. Als gevolg van het gemeenschappelijk beheer en het gevoerde commerciële beleid van de visveilingen van Oostende en Zeebrugge als 'Vlaamse Visveiling', is er een duidelijke trendbreuk in 2011. Het aandeel van Zeebrugge overschrijdt nu de 60%, dat van Oostende daalde naar een derde van de aanvoer (figuur 12).

Figuur 12. Aandeel van de Belgische havens in totale aanvoer van visserijproducten, %, 2000-2013

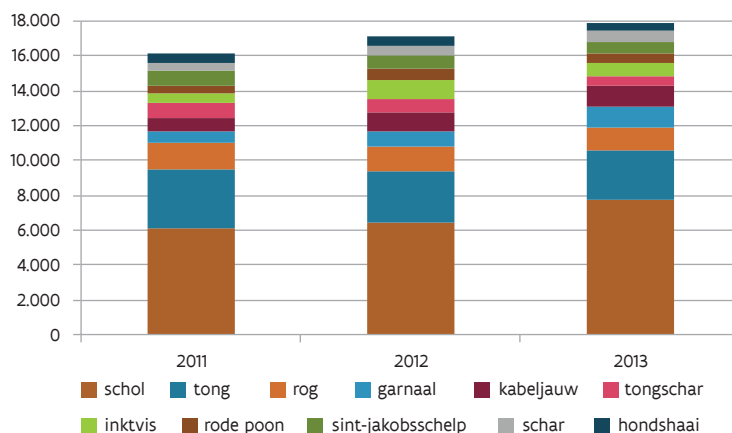

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Enkele grote spelers domineren de distributiesector. Tegen die concentratie van de vraag heeft het aanbod in de visserij nog geen afdoend antwoord beschikbaar. In het verleden hebben vangstbeperkingen van schol ertoe geleid dat vervangproducten voor de diepvriesmarkt en de verdere verwerking werden gezocht. Daardoor overspoelde de laatste jaren goedkopere gekweekte pangasius uit Azië de EU. De markt en prijs van schol zakte ineen. Door een versterking van de producentenorganisaties binnen Europa en de ontwikkeling van keurmerken zou het mogelijk moeten zijn om de lokale productie beter in de kijker te zetten.

De belangrijkste aangevoerde soorten in de Belgische visserij zijn schol en tong. In 2013 bereikt het aanvoervolume van schol met 7.787 ton de hoogste waarde van de afgelopen vijf jaar. Bij tong valt er daarentegen een neerwaartse trend waar te nemen: van 3.815 ton in 2009 tot 2.768 ton in 2013. Schol en tong nemen respectievelijk 34% en 12% van de aanvoerwaarde voor hun rekening. Rog volgt op de derde plaats met 6%. In de top tien van 2013 staan voorts garnaal, kabeljauw, tongschar, inktvis, rode poon, sint-jakobsschelp en schar. De aanvoer van garnalen en kabeljauw verbeterde ten opzichte van 2012 (figuur 13). Ter vergelijking: de meest bevestigde vissoorten in de EU zijn in 2011 volgens Eurostat haring (10,5%), sprot (8,5%), makreel (7,7%), zandspiering (6,9%) en sardine (6,3%).

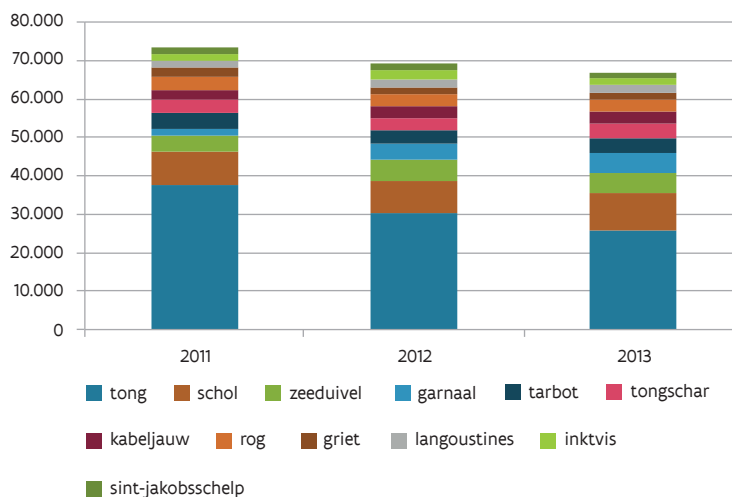
Figuur 13. Aanvoer van de belangrijkste vissoorten in Belgische en vreemde havens, ton, 2011-2013

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Schol is in aanvoervolume de belangrijkste soort voor de Belgische visserij, maar tong staat garant voor 35% van de waardecreatie. Het aandeel van tong in de besomming is nochtans gevoelig gedaald de laatste jaren. In 2009 stond tong nog in voor 51% van de totale aanvoerwaarde. In absolute cijfers daalde de besomming van tong in dezelfde periode met ruim een kwart tot 25,8 miljoen euro. Bij schol is er een tegengestelde tendens. Het belang ervan bedraagt nu 13%, 4 procentpunten meer dan in 2009. Het gaat om 9,6 miljoen euro. In 2013 vervolledigen zeeduivel, garnaal, tarbot, tongschar, kabeljauw, rog, griet en langoustines de top tien. Voor garnalen was het een goed jaar (+31%) (figuur 14).

Figuur 14. Besomming van de belangrijkste vissoorten in Belgische en vreemde havens, 1.000 euro, 2011-2013

Bron: Departement Landbouw en Visserij

2.2 Rentabiliteit

De bedrijfsresultaten van 2012 laten een sector zien die nog net het hoofd boven water houdt. Het gemiddelde bruto bedrijfsresultaat bedraagt voor het klein vlootsegment 57.129 euro en voor het groot vlootsegment 134.903 euro (tabel 4). Tegenover 2011 is dat een lichte verbetering voor het kleine vlootsegment (+7%). Het grote vlootsegment gaat er echter fors op achteruit (-51%).

Tabel 4. Bedrijfsresultaten per vlootsegment, 2012

	aantal boekhoudingen	gemiddelde KW	gemiddelde BT	gemiddeld aantal zeedagen	gemiddelde besomming (euro)	gemiddelde kosten (euro) en aandeel t.o.v. besomming	gemiddelde bruto bedrijfsresultaat (euro) en aandeel t.o.v. besomming
klein vlootsegment (≤ 221 kW)	34	215	83	177	506.081	448.952 89%	57.129 11%
groot vlootsegment (> 221 kW)	34	813	305	239	1.654.969	1.520.066 92%	134.903 8%

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Uit figuur 15 blijkt dat het gemiddelde bruto bedrijfsresultaat per zeedag een grillig verloop kent. Bij het klein vlootsegment is er al sinds 2007 een onafgebroken neerwaartse tendens. Het dieptepunt van 2011, 323 euro, werd in 2012 geëvenaard. In 2007 bedroeg het resultaat nog meer dan het dubbele (710 euro). Het groot vlootsegment klom na 2008 uit een diep dal en bereikte in 2011 1.190 euro. In 2012 zagen de reders de helft daarvan opnieuw verdampen (564 euro).

Figuur 15. Gemiddeld bedrijfsresultaat per zeedag, euro, 2000-2012

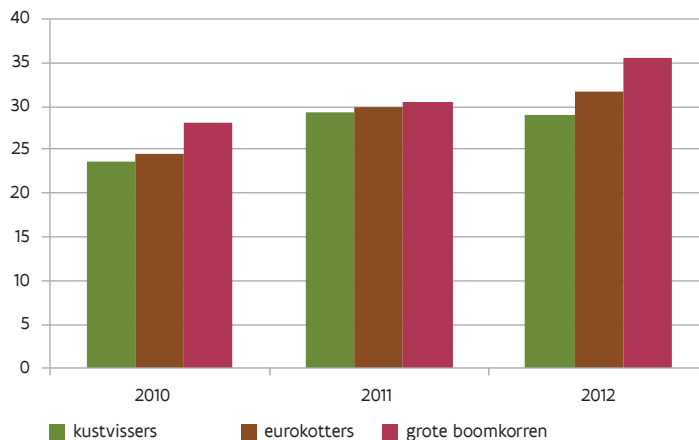
Bron: Departement Landbouw en Visserij

Tussen de vaartuigtypes zijn er opmerkelijke verschillen. De gemiddelde besomming per zeedag voor de kustvissers is het laagst van alle categorieën en bedraagt in 2012 2.108 euro, een stijging met 10% t.o.v. 2011. Ze zijn 159 zeedagen actief. De gemiddelde besomming komt uit op 335.155 euro (+13%). Het netto bedrijfsresultaat sluit met een verlies van 14.149 euro af als gevolg van hogere afschrijvingen. De eurokotters werden in 2012 gemiddeld 210 zeedagen ingezet met een besomming van gemiddeld 3.455 euro per zeedag (-6% t.o.v. 2011). De besomming bereikte zo gemiddeld 725.494 euro (+9%), waarbij de winst uitkwam op ongeveer 35.000 euro. De gemiddelde besomming van de grote boomkorren klokte ten slotte af op 1,81 miljoen euro (+1%). In 2012 waren ze 251 dagen actief, zodat ze per zeedag 7.224 euro realiseerden. Door de hoge kosten en afschrijvingen daalde de netto winst in vergelijking met 2011 met 90% tot 23.596 euro.

Uit bovenstaande cijfers blijkt dat de omzetcijfers van de Vlaamse vloot vaak hoog liggen, maar dat de nettowinsten gedrukt worden door hoge kosten. De belangrijkste kosten bestaan uit de lonen, brandstof en afschrijvingen. De eerste twee uitgavenposten nemen bijna elk een derde van de besomming in, terwijl afschrijvingen rond de 10% schommelen.

Door de verdere stijging met 10% van de gemiddelde gasolieprijs in 2012 zijn de brandstofkosten door de band opnieuw gestegen (figuur 16). Het gasolieverbruik is in 2011-2012 relatief constant binnen de verschillende vaartuigengroepen en hangt af van de tonnenmaat. Een kustvisser verbruikt in 2012 862 liter per zeedag, een eurokotter 1.579 liter en een grote boomkor 3.767 liter.

Figuur 16. Brandstofkosten t.o.v. de besomming, %, 2010-2012

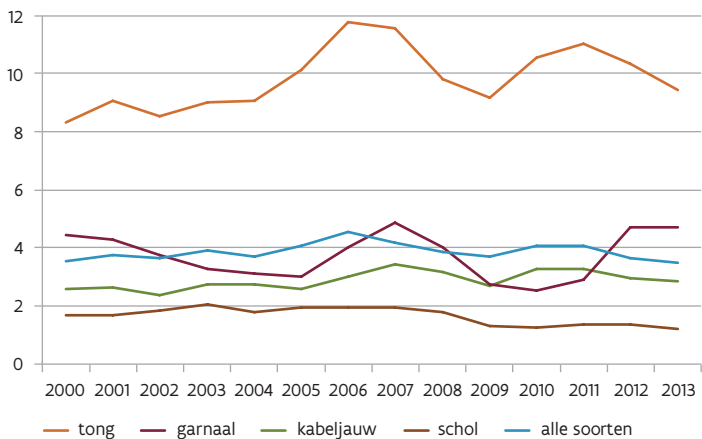
Bron: Departement Landbouw en Visserij

Tegenover de hoge kosten die doorwegen op de bedrijfsresultaten van de Vlaamse visserij staat de vrij lage prijsvorming. De gemiddelde prijs van alle visserijproducten in Belgische havens daalde in 2013 van 3,65 euro per kg tot 3,48 euro per kg (-5%) (figuur 17). In buitenlandse havens was er zelfs een terugval van -11% tot 2,51 euro per kg. Gemiddeld over alle havens daalde de visprijs tot 3,21 euro per kg (-8%).

De prijzen voor tong in Belgische havens zijn van kapitaal belang voor de rentabiliteit van de visserij. In 2013 was er een gemiddelde achteruitgang met 8% over alle sorteringen (9,45 euro per kg). De daling liep echter op tot 10 à 19% voor de kleinste grootteklassen die het grootste aandeel in de aanvoer uitmaken. De scholprijzen daalden nominaal tot het laagste niveau van de laatste vijf jaar. De plaats die schol vroeger op de markt innam, werd de laatste jaren ingenomen door goedkope ingevoerde soorten zoals pangasius en tilapia, die vaak gebruikt worden in bereide gerechten.

In het algemeen waren in 2013 de prijzen in de drie Belgische veilingen vergelijkbaar. Binnen de courant aangevoerde soorten zijn tarbot, tong, zeebaars, zeeduivel, griet en langoustines het duurst.

Figuur 17. Jaarlijkse gemiddelde prijzen in de Belgische havens, euro per kg, 2000-2013

Bron: Departement Landbouw en Visserij

2.3 Buitenlandse handel

Uit cijfers van Eurostat blijkt duidelijk dat België een netto-importeur is van visserijproducten. De invoerwaarde in 2013 bedraagt 1,64 miljard euro. De uitvoer van visserijproducten klokt af op 835 miljoen euro. Het Belgische handelstekort bedraagt dus 810 miljoen euro.

Tabel 5 laat zien dat België in waarde uitgedrukt meer vis (884 miljoen) invoert dan schaal- en weekdieren (729 miljoen euro). Bij de uitvoer is het net omgekeerd, want België voert meer schaal- en weekdieren (436 miljoen euro) uit dan vis (381 miljoen euro). Zowel bij de invoer als bij de uitvoer is het aandeel van de verse producten het grootst. Vismeel, visvetten en andere visserijproducten vervolledigen het plaatje. 38% van de invoer komt van buiten de Europese Unie, terwijl de uitvoer haast uitsluitend (98%) gericht is op lidstaten van de Europese Unie.

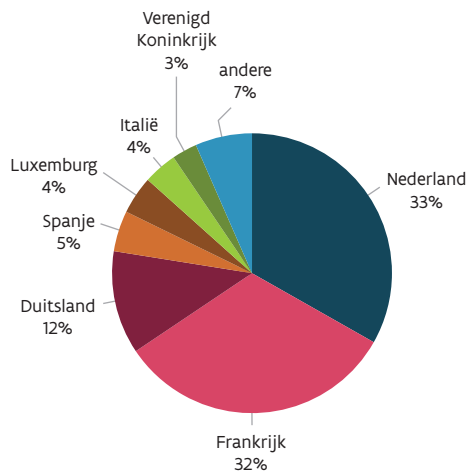
Tabel 5. In- en uitvoer van visserijproducten, België, 1.000 euro, 2013

	import	export	handelssaldo
vis	884.225	380.707	-503.518
levend, vers en gekoeld	333.845	141.375	-192.470
gezouten, gedroogd en gerookt	99.358	23.853	-75.505
bereidingen en conserven	218.777	96.471	-122.306
zoetwatervis	226.525	116.713	-109.812
siervissen	5.720	2.296	-3.424
schaal- en weekdieren	729.365	435.938	-293.427
vers, bevroren en gezouten	561.396	331.813	-229.583
bereidingen en conserven	167.969	104.125	-63.844
andere producten	31.258	18.065	-13.193
vismeel	3.814	524	-3.290
visvetten en oliën	18.774	10.789	-7.985
overige visserijproducten	8.669	6.751	-1918
totaal visserijproducten	1.644.848	834.710	-810.138

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

Frankrijk (271 miljoen euro) en Nederland (264 miljoen euro) nemen samen 55% van de Belgische export van visserijproducten naar andere EU-landen voor hun rekening. België exporteert naar Frankrijk vooral schaal- en weekdieren (155 miljoen euro) en naar Nederland voornamelijk vis (159 miljoen euro). Ook Duitsland, Spanje, Luxemburg, Italië en het Verenigd Koninkrijk importeren vis en schaal- en weekdieren uit België (figuur 18). Naast de uitvoer van gevangen vis en zeevruchten zoals garnaal, tong en kabeljauw, vindt er via de havens ook heel wat heruitvoer plaats van al dan niet verwerkte buitenlandse visserijproducten zoals zalm, Victoriabaars, tonijn en pangasius.

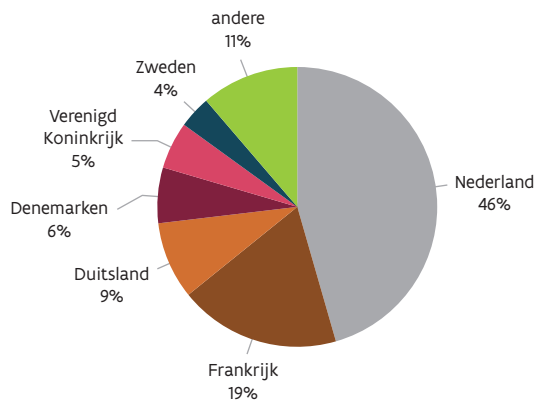
Figuur 18. Aandeel van belangrijkste afzetmarkten in de EU voor Belgische visserijproducten, %, 2013

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

Binnen de EU is Nederland (411 miljoen euro) voor België veruit de grootste leverancier van visserijproducten. Uit Nederland komen zowel schaal- en weekdieren (259 miljoen euro) als vis (158 miljoen euro). Nummer twee is Frankrijk met 189 miljoen euro. Het gaat vooral om schaal- en weekdieren. Duitsland, Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Zweden volgen (figuur 19).

Figuur 19. Aandeel van belangrijkste leveranciers van België in EU voor visserijproducten, %, 2013

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

2.4 Binnenlandse consumptie

Op basis van een panel van 5.000 huishoudens berekent GfK in opdracht van VLAM het thuisverbruik van de Vlaming. Het gaat om het gewicht van het product zoals het in de winkel wordt aangeboden en door de consument wordt gekocht. De Vlaming consumeerde in 2013 thuis gemiddeld 9,4 kg visproducten, waarvan 4,1 kg verse vis en week- en schaaldieren, 0,8 kg gerookte vis en 1,7 kg diepgevroren vis- en week- en schaaldieren. De rest komt op rekening van vissalades (0,9 kg), vis in bokaal (0,3 kg) en bereidingen op basis van vis en week- en schaaldieren (1,6 kg). Aan het thuisverbruik van visproducten besteedde de Vlaming in 2013 gemiddeld 104,50 euro. Verse vis en week- en schaaldieren nemen daarvan 46,70 euro in. Andere belangrijke categorieën: diepgevroren visproducten (17 euro), bereidingen (14,10 euro) en gerookte vis (12 euro). Bij de verse producten consumeert de Vlaming in volume meer week- en schaaldieren (2,3 kg) dan vis (1,8 kg), maar hij besteedt meer geld aan vis (26,70 euro) dan aan week- en schaaldieren (20 euro).

In vergelijking met 2012 heeft er een substantiële daling plaatsgevonden in het thuisverbruik van visproducten. In de bestedingen gaat het om 3%, in volume zelfs om 8%. De globale markt van vis, week- en schaaldieren deed het in 2013 niet zo goed, vooral door een daling van het aantal kopers bij de mosselen (tabel 6).

Tabel 6. Thuisverbruik van en bestedingen aan visproducten, 2010-2013

	volume per capita (kg)				bestedingen per capita (euro)			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
vis en week- en schaaldieren	7,8	7,2	7,3	6,6	77,9	77,4	79,5	76,7
verse vis en week- en schaaldieren	5,1	4,6	4,6	4,1	48,6	47,4	48,6	46,7
vis	2,0	1,8	1,8	1,8	27,8	26,5	27,1	26,7
week-en schaaldieren	3,1	2,8	2,8	2,3	20,8	20,9	21,6	20,0
gerookte vis	0,7	0,8	0,8	0,8	12,3	13,0	13,0	13,0
vis en week- en schaaldieren in diepvries	1,9	1,8	1,9	1,7	17,0	17,0	17,8	17,0
vissalades	1,0	0,9	0,9	0,9	12,5	11,8	11,5	11,7
vis in bokaal	0,3	0,3	0,3	0,3	2,0	2,0	2,1	2,1
bereidingen op basis van vis en week- en schaaldieren	1,8	1,8	1,8	1,6	16,5	15,5	14,5	14,1
totaal	10,9	10,2	10,2	9,4	108,9	106,6	107,6	104,5

Bron: GfK Panelservices Benelux, VLAM

Zalm en kabeljauw zijn in Vlaanderen samen goed voor 42% van het gekochte volume van verse vis. Kabeljauw neemt 24% voor zijn rekening en zalm 18%. Het aandeel van de twee vissoorten stijgt gestaag. Dat blijkt uit consumentenbestedingsonderzoek van het marktonderzoeksbureau GfK voor VLAM.

Op basis van het aantal kopende gezinnen (penetratie) blijft kabeljauw de populairste vissoort in de categorie verse vis. Zo'n 45% van de gezinnen kocht die vissoort. Op de tweede plaats staat zalm met 37 kopers op 100. Daarna volgen maatjes (16%), haring (15%) en schol (14%). In de top tien van populairste vissoorten prijken ook nog pangasius, tong, roodbaars, schelvis en forel.

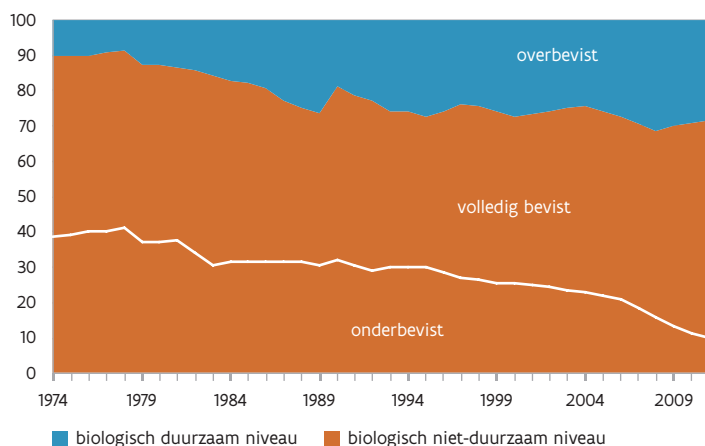
3 ECOLOGISCHE DIMENSIE

Bij vis, week- en schaaldieren is de verhouding van thuisconsumptie versus buitenhuisconsumptie (incl. afhaalmaaltijden) 73 op 27. Qua consumptieplaatsen zijn er grote verschillen per vissoort. Zo zijn sint-jakobsschelpen, tonijn, garnalen, mosselen en tong typische restaurantproducten. Kabeljauw en verwerkte visproducten zoals fishsticks zijn meer thuisproducten.

3.1 Toestand visbestanden

Overbevissing blijft een heet hangijzer in de wereldvisserij en bezorgt de sector een negatief imago. De FAO heeft becijferd dat in 2011 28,8% van de gemonitorde visbestanden in de wereld gevist wordt op een biologisch niet-duurzaam niveau. In 1974 schommelde dat aandeel rond de 10%. Nog volgens de FAO is 61,3% van de visbestanden volledig bevestig en 9,9% onderbevestig. Het aantal onderbevestigde bestanden is gestaag gedaald sinds 1974, terwijl het aantal volledig bevestigde bestanden tot 1989 zakte en daarna de hoogte in ging (figuur 20). De norm om overbevissing te meten is in de loop der jaren wel verscherpt.

Figuur 20. Wereldwijde toestand van mariene visbestanden, %, 1974-2011

Bron: FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture 2014

Binnen het internationale visserijbeheer is er het laatste decennium een groeiende consensus ontstaan om te streven naar een gezonde toestand van commercieel geëxploiteerde visbestanden op lange termijn. Om aan te kunnen duiden wanneer dat punt bereikt is, werd uit wetenschappelijke hoek een beheerinstrument aangereikt: de maximale duurzame opbrengst (MDO). Onder een gezonde MDO-toestand wordt verstaan dat de biomassaniveaus van de betrokken bestanden voldoende hoog zijn om de maximale duurzame opbrengst te produceren. Het bereiken van die maximale productie moet op een duurzame wijze gebeuren, zodat de visserijsterfte niet te hoog ligt.

De toepassing van het MDO-principe moet ervoor zorgen dat de visbestanden in de toekomst groter worden, waardoor de sector evenwichtig en dus duurzaam kan vissen, met een minder grote impact van de visserij op de stocks en een efficiënter vangstproces. Het brandstofverbruik zou kunnen verminderen omdat het minder tijd vergt om een ton vis te vangen in een rijk dan in een schaars bestand. Daardoor kunnen koolstofemissies en de brandstofkosten van de reders verder dalen. Bovendien zou het MDO-niveau ervoor moeten zorgen dat de kwaliteit van de vangsten verbetert, waardoor vooral grote vissen gevangen worden en de teruggooi sterk afneemt.

Vaak ontbreken voldoende wetenschappelijke gegevens en kennis om de MDO voor elk bestand apart te kunnen berekenen, wat vooral problematisch is in de gemengde visserij, zoals in België het geval is. Door trendanalyses, een meer ecosysteemgerichte aanpak en intensere samenwerking met de sector probeert de wetenschap die lacunes op te vullen, maar het blijft werk van lange adem. De Europese Unie maakt in 2013 melding van 41 bestanden in de Atlantische en aangrenzende wateren waarover weinig data beschikbaar zijn. In 2011 waren er dat nog 61.

Een onderzoek van het ILVO (Moreau & Volckaert, 2012, en Moreau, 2014) toetste zeven Noordzeevisbestanden aan het MDO-referentiekader. In 2013 kunnen vier visbestanden als gezond gecatalogeerd worden: haring, schelvis, schol en makreel. In vergelijking met 2011 is de visserijsterfte van makreel beneden de referentiewaarde gedaald, zodat de soort sinds 2012 als duurzaam bevestigd geldt. De omgekeerde evolutie vond plaats bij koolvis: deze soort was in 2011 in gezonde toestand, maar hier daalde de biomassa inmiddels tot beneden het duurzame niveau. Het bestand van kabeljauw scoorde de laatste jaren negatief op beide criteria. Voor tong geldt dat de biomassa intussen tot voldoende hoge waarden steeg, maar de visserijsterfte zit nog net boven de als duurzaam beschouwde grens.

3.2 Bodemberoering

De Vlaamse vloot bestaat voornamelijk uit boomkorvaartuigen. Die gebruiken wekkerkettingen om de platvis die zich ingegraven heeft in de zeebodem te doen opschrikken en zo te vangen. Die wekkerkettingen zorgen voor bodemberoering, wat een negatieve impact heeft op het mariene milieu.

De bodemberoering door visserij is afhankelijk van de grootte en de intensiteit van de interacties tussen de visserijactiviteit en de gevoeligheid voor verstoring van het specifieke habitat. De impact van de boomkorvisserij is vooral aanzienlijk door de intensiteit van verstoring. Een boomkor penetreert gemiddeld genomen dieper in de zeebodem dan andere bodemsleepnetten. De impact bij de bordenvisserij wordt vooral bepaald door de grotere beviste oppervlakte. De intensiteit van bodemverstoring is vooral hoog bij de zware platvisboomkor met wekkers en/of kettingmat, en minder bij de lichtere platvisboomkor zoals in de Vlaamse visserij en de garnalenboomkor. Door de wekkerkettingen te vervangen door elektrische pulsen kan de intensiteit van de bodemverstoring sterk verminderen. Een platvisboomkor met elektrische pulsen penetreert ongeveer half zo diep in de zeebodem als een zware boomkor met wekkerkettingen, zelfs na twee keer zoveel passages van die pulskor (Depestele et al., 2014). De precieze impact van pulskor op platvis is echter nog niet bekend op langere termijn.

De initiatieven van de Vlaamse boomkorvloot om bodemberoering te verminderen zijn vooral gebaseerd op het lichter maken van alle onderdelen van het vistuig. Daarbovenop zijn er de aanpassingen die vooral gericht zijn op het verminderen van het brandstofverbruik, zoals het vervangen van de boom door een hydrodynamische vleugel (zoals de sumwing), het plaatsen van wielen aan de uiteinden van de boom (rolsloffen) en een combinatie van de twee (de ecoroll). Zo goed als alle vaartuigen van de Belgische vloot hebben een of meer van deze aanpassingen doorgevoerd. De vermindering van het brandstofverbruik kan gemakkelijker geregistreerd worden dan het positieve gevolg voor de bodemimpact.

Een andere ontwikkeling in de Vlaamse vloot is dat het aantal warrelnetvaartuigen teruggevallen is naar twee vaartuigen. De bodemberoering van deze vistuigen is algemeen laag, waardoor ze toegelaten zijn in de strengste zone van de Natura 2000-gebieden. Nog opvallend is dat er drie flyshoot-vaartuigen zijn bijgekomen. De bodemberoering van flyshooters wordt verondersteld laag te zijn, maar studies die dat aantonen, ontbreken (Donaldson et al., 2010, Polet & Depestele, 2010).

3.3 Energie

Visserij is wereldwijd een van de meest energie-intensieve methoden voor voedselproductie. Bovendien hangt de visserijsector bijna volledig af van fossiele brandstoffen. Er wordt geschat dat alle visserijvloeden samen ongeveer 1,2% van de fossiele brandstofconsumptie innemen. Algemeen wordt aangenomen dat ongeveer 0,67 liter brandstof nodig is om 1 kg vis of schaaldieren aan te voeren. In België is dat cijfer aanzienlijk hoger (1,82 liter per kg vis), omdat de visserij gespecialiseerd is in tong en andere demersale soorten, die verspreid over de zeebodem voorkomen en dikwijls enigszins in het zand zijn ingebed.

Vele vistechnieken, vooral binnen de sleepnetvisserij, werden ontwikkeld toen de brandstofprijs laag en de energie-efficiëntie geen prioriteit was. In de voorbije 15 jaar zijn de olieprijzen echter gemiddeld gestegen met 80%. Tegelijkertijd is de visserijproductie wereldwijd enkel maar afgenomen. Vooral omdat de visserijcapaciteit groter is dan de beschikbare visstocks, worden vele visserijvloeden in de EU geconfronteerd met economische problemen.

In de Vlaamse zeevisserij zijn er de laatste jaren heel wat initiatieven ontwikkeld die gericht zijn op een verminderd brandstofverbruik. Door te besparen op brandstof wint de reder tweemaal: economisch en uiteraard ook ecologisch. Dat laatste zal in de toekomst nog een grotere rol spelen aangezien de emissieregelgeving verscherpt zal worden. De initiatieven ter verbetering van de energie-efficiëntie kunnen opgedeeld worden in enerzijds de aanpassingen aan het vistuig en de visserijtechnieken en anderzijds de verbetering van de voortstuwing en de energiehuishouding aan boord.

Aanpassingen aan de bestaande boomkorvistuigen zijn zeer divers. Ze gaan van kleine aanpassingen aan het vistuig zoals een kortere boom, een dichtgelaste boom, lichtere kettingen tot grotere aanpassingen zoals rolsloffen en grote mazen in de rug van het net of het toepassen van dun netwerk. Daarnaast kunnen boomkorvisserij ook overschakelen op alternatieve visserijmethodes die met hetzelfde vaartuig toegepast kunnen worden. De Vlaamse ecoroll en de Nederlandse sumwing en seewing zijn alternatieven voor de boomkor, waarbij de boom en de sloffen vervangen worden door een hydrodynamisch vleugelprofiel met wielen of tasters. Ook de zogenaamde outrigvisserij, de bordenvisserij vanuit de gieken, levert een sterke brandstofbesparing op. De klassieke boomkor en de alternatieve visserijmethodes worden meestal seizoensgebonden afgewisseld of naargelang van het type visgrond.

De drastische omschakeling van gesleept vistuig naar passief vistuig, waarvoor nieuwe vaartuigen gebouwd werden, werd zonder succes beproefd door enkele rederijen. Geen enkel nieuw vaartuig overleefde het financiële avontuur. Een aanzienlijk deel van de Nederlandse boomkorvloot heeft de voorbije jaren met succes de overstap gemaakt naar de pulsvisserij. Onderzoek naar deze voorlopig controversiële visserijtechniek heeft onder bepaalde omstandigheden brandstofbesparingen aangetoond van 50%, waarbij de vangstefficiëntie zeker niet afnam. Ook voor de Vlaamse visserij biedt de pulsvisserij potentieel. Vanuit het voorzorgsprincipe wacht de Vlaamse visserijsector echter af om hierin mee te stappen tot er meer bekend is over de eventuele nadelige effecten van de pulsvisserij op het ecosysteem. Er wordt ook gevreesd voor een overcapaciteit als gevolg van de toename van de vangstefficiëntie, wat zou kunnen resulteren in een verdere vermindering van de visserijvloot. Bovendien zijn er maar een beperkt aantal gebieden waar elektrische visserij toegelaten is.

Ook inzake de verbetering van de voortstuwing en de energiehuishouding aan boord werden aanzienlijke stappen voorwaarts gezet. De basis van elke brandstofbesparing is het bewustzijn van de reder en vooral van schipper en bemanning. De installatie van econometers aan boord confronteert de bemanning rechtstreeks met het verbruik en stelt de reder ook in staat om het verbruik op te volgen. De reder kan daarbij voor zijn bemanning een bepaald limietverbruik opleggen en heeft met de econometer een controle-instrument. Dat kan voor een mentaliteitsverandering zorgen. Uit metingen van het ILVO bleek een gemiddelde daling van het brandstofverbruik van 14% na de introductie van de econometer. Individuele reders bevestigen dat het gebruik van een econometer, zeker in combinatie met cruisecontrole, de schipper in staat stelt om bewuster om te gaan met brandstof en het verbruik terug te dringen. Ten slotte is er een gemiddelde besparing van 13% vastgesteld bij vijf vaartuigen van het groot segment die een nieuwe motor hebben laten installeren, meestal in combinatie met een nieuwe schroef en straalbuis. De brandstofbesparing kon opgemaakt worden uit de econometergegevens.

3.4 Afval en plastics

Het voorkomen van marien zwerfvuil is een globaal probleem in alle zeeën en oceanen en vormt een potentiële bedreiging voor het milieu, de gezondheid en de economie. Zwerfvuil komt in het marien milieu terecht door het weggooien, achterlaten of dumpen van allerhande voorwerpen, zowel in zee, op het strand, als in de rivieren. Er wordt geschat dat de toevloed van plastic afval in de Noordzee alleen al jaarlijks 20.000 ton bedraagt. De Europese Commissie heeft de evaluatie van marien afval daarom als indicator opgenomen in de Europese kaderrichtlijn mariene strategie.

Hoewel marien zwerfvuil een breed gamma aan materialen omvat, blijkt toch dat plastic afval het overvloedigst aanwezig is in het Belgisch deel van de Noordzee. Een evaluatie van het zwerfvuil opgevist uit zee op enkele referentielocaties nabij de kust in 2010 (Belpo AS-MADE-project) en 2012-2013 (ILVO-monitoring) bevestigt dat in 2010 96% en in 2012-2013 91% van het opgeviste afval uit plastic bestaat. Een belangrijk deel van het opgeviste plastic afval bestaat uit visserijgerelateerd afval zoals delen van netten, synthetische touwen en de spekking van boomkornetten. Het Fishing for Litter-proefproject heeft ook aangetoond dat minstens 62% van het opgeviste afval afkomstig is van visserij (visbakken, netten, metalen kettingen, laarzen). Aangezien de synthetische spekking (los touwwerk op de kuil dat het net beschermt tegen slijtage) van boomkornetten gefragmenteerd wordt tijdens het slepen, blijven er stukjes spekking achter op de zeebodem. In samenwerking met de visserijsector zoekt het ILVO naar alternatieve materialen voor deze spekking (EVF-SPEKVIS-project).

Om het plastic afval in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan te evalueren neemt de OSPAR-commissie, genoemd naar het gelijknamige in 1992 aangenomen internationale verdrag, initiatief door het opstellen van een zwerfvuildatabank waarin alle lidstaten, onder meer België, data kunnen aanleveren. Het Europese project Waste Free Oceans zal op basis van drijvend plastic afval wereldwijd 20 hotspots identificeren en in 2014-2016 deelnemen aan opruimacties om samen met de wetenschappers, visserijsector, wetgevers en andere belanghebbenden drijvend afval te bestrijden.

Plastic afval kan drijven op het zeewater, zweven in de waterkolom of zich op de zeebodem bevinden. Afhankelijk van de locatie kunnen de stukken plastic de habitat verstoren. Daarnaast kan plastic door omgevingsfactoren zoals golfslag en UV afgebroken worden in het mariene milieu tot kleinere stukjes plastic: de microplastics en de nanoplastics. Minuscule korreltjes plastics, verwerkt in duizenden verzorgingsproducten zoals gezichtsscrub, shampoo, lipgloss, deodorant en tandpasta, vormen een relatief nieuwe bron van microplasticvervuiling. Deze microscopisch kleine deeltjes plastic belanden via de gootsteen of de afvoer van de douche in de riolering en de huidige waterzuiveringsinstallaties zijn niet in staat al die microplastics tegen te houden. Stichting De Noordzee en Plastic Soup Foundation lanceerden een website en een app waarmee de consumenten kunnen nagaan of hun verzorgingsproducten microbeads bevatten (<http://www.beatthemicrobead.org>).

De microplastics die terechtkomen of ontstaan in de zeeën kunnen op hun beurt een negatieve impact hebben op het mariene ecosysteem wanneer ze opgenomen worden door organismen zoals mosselen, garnalen of vissen. Er werd al aangetoond dat de microplastics in het Belgisch deel van de Noordzee voornamelijk bestaan uit microscopisch kleine synthetische vezels (Claessens et al, 2011). Mosselen en garnalen zijn in staat deze vezels op te nemen. Zo bevatten mosselen van de kaaimuur 2,6 vezels per 10 g mosselweefsel en mosselen van de golfbreker 5,1 vezels per 10 g mosselweefsel (De Witte et al, 2014). Meer onderzoek is nodig om mogelijke directe en indirecte effecten van microplastics op het mariene voedselweb en de volksgezondheid te identificeren.

4 SOCIALE DIMENSIE

4.1 Opleiding en vorming

Wie kiest voor het vissersberoep, kan aan het Maritiem Instituut Mercator in Oostende de nodige nautische kennis opdoen, waarmee ook een loopbaan mogelijk is bij een rederij, scheepsbouwer, sleep- of baggerbedrijf, de zeemacht, koopvaardij, in de pleziervaart of op een boortoren.

In het Maritiem Instituut waren er in het schooljaar 2011-2012 190 leerlingen die een maritieme opleiding volgden, waarvan 21 leerlingen in de visserijafdeling, gespreid over het 5de, 6de en 7de jaar BSO-Visserij. Er studeerden drie leerlingen af. De meeste leerlingen kiezen ervoor om vanaf de leeftijd van 16 jaar al te gaan varen en schrijven zich in de afdeling deeltijds zeevisserijonderwijs in.

De studenten van het zeevisserijonderwijs kunnen tijdens hun studie de nodige werkervaring opdoen op zee op het opleidingsschip de 'Broodwinner' of via stages op een echt vissersvaartuig. Tot hun 20ste verjaardag kunnen jongeren ook per zeedag financiële steun krijgen uit het Fonds voor Scheepsjongens. Dat fonds zag in 1931 het licht om de aanwerving van scheepsjongens te bevorderen en te promoten via een bepaalde bezoldiging per zeedag. De Vlaamse overheid, de provincie West-Vlaanderen en de reders zorgen momenteel voor de nodige fondsen. Het fonds komt maximaal 499 zeedagen tegemoet en betaalt een percentage van de verloning aan de reders. Sinds 2003 bestaat er ook een regeling voor aspirant-visserij tussende 20 en 30 jaar die geen visserijonderwijs hebben gevolgd of geen ervaring in de zeevisserij hebben. Die groep heeft maximaal recht op 99 zeedagen tegemoetkoming. Naast de toelage uit het Fonds voor Scheepsjongens heeft de scheepsjongere uiteraard ook recht op een loon van de reder, dat bestaat uit een percentage van de besomming (CAO van 19 januari 2006).

In 2012 hebben 67 scheepsjongeren steun genoten van het Fonds voor Scheepsjongens. Daarvan waren er 29 nieuwkomers. In 2013 waren er 61 scheepsjongeren actief. Voor 22 jongeren was het hun eerste jaar.

Niet alle afgestudeerden van het zeevisserijonderwijs gaan effectief naar de zeevisserij. Vooral de baggersector heeft als alternatief veel succes. Welke richting de afgestudeerden precies inslaan, is niet bekend.

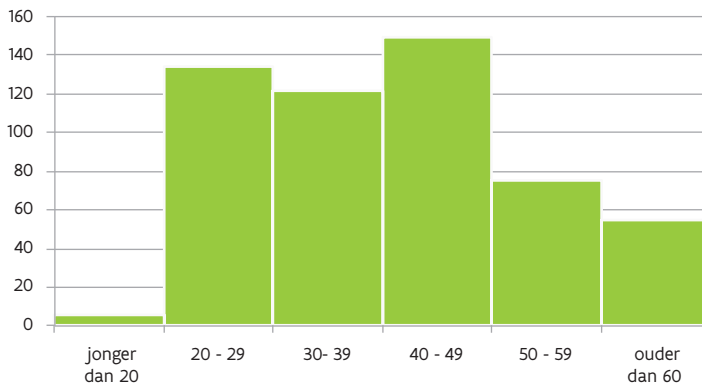
Naast een basisopleiding is er in de visserij ook steeds meer nood aan levenslang leren en begeleiding bij de overschakeling naar nieuwe visserijtechnieken. Verschillende Vlaamse reders probeerden de voorbije jaren de overstap te maken van de boomkor naar kleine schepen die duurzamere visserijtechnieken toe passen. Voor de bemanning betekent die omschakeling vaak een heel nieuwe werkwijze.

4.2 Tewerkstelling

De visserijsector in België telde in 2013 volgens het Sociaal Secretariaat van de Kust 541 erkende zeevissers. Uit cijfers van de RSZ blijkt bovendien dat er in 2013 904 personen tewerkgesteld zijn in de verwerking en conservering van vis en van schaal- en weekdieren, 593 in de groothandel in vis en schaal- en weekdieren en 560 in de detailhandel in gespecialiseerde winkels.

Volgens cijfers van het Sociaal Secretariaat van de kust is 24% van de erkende zeevissers boven de 50 jaar. 25% is onder de 30 jaar. Meer dan de helft is tussen 30 en 50 jaar (figuur 21). Het blijft voor de sector een uitdaging om goed opgeleide jongeren of starters te vinden.

Figuur 21. Leeftijdspiramide van de erkende zeevissers, 2013

Bron: Sociaal Secretariaat van de Kust

De wet op de arbeidsovereenkomst in de zeevisserij van 2003 waarborgt voor vissers inkomenszekerheid tijdens de zeereis. Voorheen gold het principe 'No catch, no pay', waardoor de visser voor zijn inkomen totaal afhankelijk was van de waarde van de vis die tijdens de zeereis gevangen werd. België is daarmee een voorloper in Europa. In andere landen zijn er hoogstens afspraken over de lonen en arbeidsvoorwaarden in rederijen.

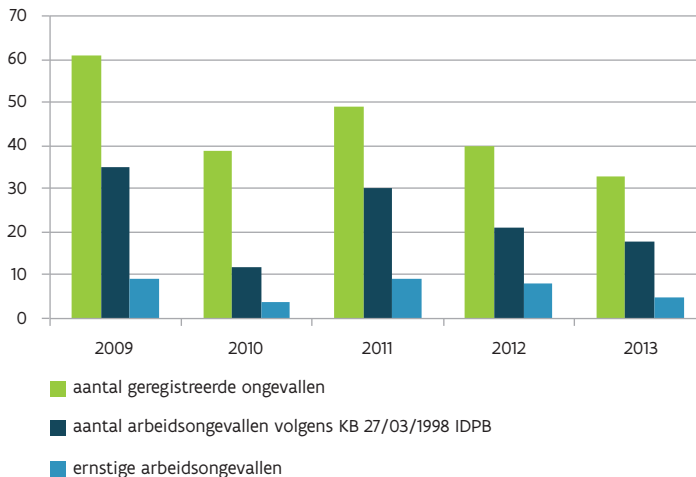
4.3 Welzijn

De Vlaamse en Europese visserij kampt met vaak zeer goedkope invoer uit derde landen. Dat prijsverschil is vaak het gevolg van lagere standaarden met betrekking tot het milieu en de sociale rechten van de werknemers. Dat zorgt voor oneerlijke concurrentie. In het externe visserijbeleid van de EU wordt daarom voor een gelijk speelveld gepleit, waardoor de druk op derde landen stijgt om meer aandacht te besteden aan zowel het milieu als het welzijn van hun vissers. Ook in Vlaanderen maken promotiecampagnes van VLAM, zoals rond de vis van het jaar en seizoensvis, consumenten bewust van de duurzamere, lokale aanvoer.

Het beroep van zeevisser is gevaarlijk. Uit Europese cijfers blijkt dat 7% van alle dodelijke arbeidsongevallen zich voordoet in de visserij, hoewel die sector, met zijn 355.000 werknemers, nog geen 0,2% van de beroepsbevolking voor zijn rekening neemt. Het risico van een ongeval met verwondingen of de dood tot gevolg is in de zeevisserij 2,4 keer groter dan het gemiddelde risico in alle industriële sectoren. In België houdt het Fonds voor Arbeidsongevallen statistische gegevens over arbeidsongevallen in de zeevisserij bij.

Volgens de recentste cijfers werden er in 2013 33 aangiftes geregistreerd van arbeidsongevallen in de visserij, waarvan er 18 beantwoordden aan de definitie van het koninklijk besluit van 27 maart 1998 betreffende de interne dienst voor preventie en bescherming op het werk. Daarvan waren er vijf ernstig en kende één een dodelijke afloop. Het aantal geregistreerde ongevallen is het laagste in de voorbije vijf jaar. In 2009 werden er nog 61 arbeidsongevallen in de visserij geregistreerd, waarvan er 35 conform het koninklijk besluit en 9 ernstig waren (figuur 22).

Figuur 22. Aantal arbeidsongevallen in de Belgische zeevisserij, 2009-2013

Bron: Provikmo

In Vlaanderen gelden er heel wat regels om de werkomstandigheden aan boord te verbeteren en de veiligheid te optimaliseren. Een voorbeeld daarvan in Vlaanderen is de investering van de overheid en de sector in een 'Man over boord'-systeem (MOB), dat een drenkeling zowel overdag als 's nachts onmiddellijk kan lokaliseren aan de hand van een detectiesysteem, dat verwerkt is in het reddingsvest van elk bemanningslid. Wanneer iemand in het water valt, gaat binnen de vijf seconden aan boord een alarm af. De kans op dodelijke incidenten neemt daardoor af.

Het project Previs, voluit preventie van arbeidsongevallen aan boord van visserij schepen, kwam in samenwerking met de sector tot stand en streeft ernaar een preventief beleid voor veiligheid en gezondheid aan boord van vissersvaartuigen te promoten en het aantal arbeidsongevallen aan boord te verminderen. In 2010 stelde de Stichting Duurzame Visserijontwikkeling (SDVO) in samenwerking met Previs het handboek 'Vissers vissen veilig' op, dat tal van preventiemaatregelen en veiligheidsinstructies bevat. Na een ernstig arbeidsongeval verschijnt er ter aanvulling een nieuwe fiche. De financiering van deze projecten gebeurt door het Zeevissersfonds.

Het beroep van zeevisser is niet alleen fysiek zeer zwaar, maar is ook belastend voor het sociale leven. Inmiddels zijn de visreizen ingekort van enkele weken tot een vijftal dagen. Dat komt de viskwaliteit ten goede, waarvan de consument profiteert. Bovendien kunnen de vissers beter deelnemen aan het familiale en sociale leven. De vangst wordt tegenwoordig vaak in buitenlandse havens aan wal gebracht en via transport over de weg naar de thuishaven gebracht.

AQUACULTUUR IN VLAANDEREN

1 ECONOMISCHE DIMENSIE

Ondanks onze stevige traditie in aquacultuuronderzoek, o.a. binnen de Universiteit Gent met het Laboratorium voor Aquacultuur en het Artemia Reference Center, is de Belgische aquacultuursector in economisch opzicht zeer beperkt. De cijfers over onze productie zijn weinig betrouwbaar, maar de FOD Economie die in opdracht van de FAO de totale Belgische aquacultuurproductie bijhoudt, schat de Belgische aquacultuurproductie in 2011 op een volume van 50 ton met een waarde van 218.480 euro.

De Vlaamse aquacultuursector is klein maar verscheiden. Een twintigtal aquacultuurbedrijven produceren op kleine schaal, als nevenberoep of als hobby. Hun productie is gering. De voornaamste soorten zijn karpers, steur, oesters, hengelsportvissen en siervissen. Nieuw zijn snoekbaars en scampi.

De ontwikkeling van de aquacultuursector in ons land vormt een uitdaging. De investeringen zijn zeer hoog, de productiekosten lopen op en de afzet en verkoopprijs zijn onzeker door o.a. de grote concurrentie van internationale bulkproductie. België richt zich op nichemarkten die een zeker afzetvolume vereisen maar die men anderzijds ook niet mag oververzadigen. Dat impliceert hoogtechnologische bedrijven met zware investeringen en grote onzekerheid.

2 ECOLOGISCHE DIMENSIE

Aquacultuur wordt vaak als een duurzaam alternatief gezien voor de visserij op wilde vis, maar ook die sector staat voor grote ecologische uitdagingen. Zo is er voor de kweek van carnivore vissen vismeel en olie nodig van wilde vis. Intensieve teelt impliceert een hoger risico op ziektes (meer stress en snellere overdracht), waardoor er meer aandacht moet gaan naar de preventie van visziekten en het minimaliseren van voor het milieu schadelijke medicatie.

De Vlaamse aquacultuursector kent in 2013 nog vooral open extensieve vijversystemen met een beperkte negatieve impact op het milieu. De op stapel staande projecten zijn echter intensieve recirculatiesystemen, waarbij het water dat van de vistanks komt gezuiverd wordt door een biologisch filtersysteem en steeds opnieuw wordt gebruikt.

Voor nieuwe in Vlaanderen op te richten bedrijven wil Vlaanderen inzetten op geavanceerde 'meer met minder'-teelt- en productiesystemen met een positief effect op milieu en klimaat door een verlaging van de ecologische voetafdruk ten opzichte van de huidige praktijk of het vergroten van de positieve gevolgen van de gangbare praktijk (aquaponics, de combinatie van het kweken van waterdieren en planten in water, of andere vormen van geïntegreerde aquacultuur) door onder andere:

- efficiënter gebruik van hulpbronnen
- ketenverkorting
- minder transport
- minder water-, ruimte-, energie-, grondstofverbruik
- extractieve aquacultuur (bv. algenteelt)
- vermindering van broeikasgasemissie
- biotransformatie
- sluiten van kringlopen
- nutriënt- en reststroomhergebruik door integratie

Op zee legt het marien ruimtelijk plan twee zones in windmolenparken vast waar aquacultuur toegestaan is mits de eutrofiëring van het zeewater wordt tegengegaan. Dat kan o.a. door het kweken van wieren of het opzetten van geïntegreerde systemen waarbij voedsel- of afvalstromen tussen de verschillende soorten uitgewisseld worden.

3 SOCIALE DIMENSIE

De tewerkstelling in de primaire Belgische aquacultuursector wordt geschat op 60 voltijdse equivalenten. De toeleverende sector zorgt voor 78 voltijdse equivalenten in Vlaanderen.

In Vlaanderen bestaat momenteel een academische masteropleiding in de aquacultuur aan de UGent. KaHo Sint-Lieven organiseert ook een jaarlijkse cursus aquacultuur op het niveau van professionele bachelor.

4 VLAAMS AQUACULTUURPLATFORM

Door de zeer beperkte Belgische aquacultuurproductie is de bestaande omkadering voor deze sector zeer beperkt. Daarom zag in september 2012 het Vlaams aquacultuurplatform het licht dat als doelstelling heeft de ontwikkeling van de aquacultuursector te faciliteren. Het platform bestaat uit een strategische stuurgroep, een netwerk en een infoloket. Het platform organiseert een jaarlijks symposium dat overheidsinstanties, onderzoekscentra, visverwerkende bedrijven, viskwekers en consumenten bijeenbrengt. De website van het platform is www.aquacultuurvlaanderen.be.

BRONNEN

Depestele J. et al (2014). **One plus one is three: trawling differences from multi-beam imagery**, in: Mees, J. et al. (Ed.) (2014). Book of abstracts – VLIZ Young Scientists' Day. Brugge, Belgium, 7 March 2014. VLIZ Special Publication, in: Mees J.& Seys J. (red.) (2014) Book of abstracts – VLIZ Young Scientists' Day. Brugge, Belgium, 7 March 2014. VLIZ Special Publication, 67. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), Oostende.

Departement Landbouw en Visserij (2014) **De Belgische zeevisserij. Aanvoer en besomming: vloot, quota, vangsten, visserijmethoden en activiteit**, Oostende.

Departement Landbouw en Visserij (2014) **De Belgische zeevisserij. Bedrijfsresultaten. Economische situatie van de Belgische rederijen**, Oostende.

Departement Landbouw en Visserij (2014) **Financieringsinstrument voor de Vlaamse visserij- en aquacultuur-sector, Activiteitenverslag FIVA 2013**, Oostende.

De Witte B. et al. (2014) **Quality assessment of the blue mussel (*Mytilus edulis*): Comparison between commercial and wild type**, in: Marine Pollution Bulletin, augustus 2014.

Donaldson A., Gabriel C., Harvey B.J. & Carolsfeld J. (2010) **Impacts of Fishing Gears other than Bottom Trawls, Dredges, Gillnets and Longlines on Aquatic Biodiversity and Vulnerable Marine Ecosystems** Canadian Science Advisory Secretariat, Research Document 2010/011.

Europese Commissie (2012) **Nieuwe overeenkomst tussen de sociale partners effent het terrein voor betere werkomstandigheden in de visserij**, Brussel.

Europese Commissie (2014) **Facts and figures on the Common Fisheries Policy. Basic statistical data. 2014 edition**, Luxemburg.

Food and Agriculture Organization of the United Nations (2014) **The State of World Fisheries and Aquaculture. Opportunities and challenges**, Rome.

Moreau K. & Volckaert F (2012) **Commerciële visbestanden binnen veilige referentiewaarden**, in: Maelfait H. et al. (ed.) (2012) in Het Kustkompas: indicatoren als wegwijzers voor een duurzaam kustbeheer, Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer, Oostende. Actualisatie: Moreau, pers. med.

Pecceu E., Vanelslander B., Vandendriessche S., Van Hoey G., Hostens K., Torreele E. & Polet H (2014) **Beschrijving van de visserijactiviteiten in het Belgisch deel van de Noordzee in functie van de aanvraag bij de Europese Commissie voor visserijmaatregelen in de Vlaamse Banken** (Habitatrichtlijngebied, ILVO-mededeling nr 156.)

Polet H.& Depestele J. (2010) **Impact assessment of the effects of a selected range of fishing gears in the North Sea**, SdN/WWF report.

Rederscentrale (2014) **Productie- en Marketingplan 2014**, Oostende.

Roegiers B., Platteau J. & Van Bogaert T. (reds.) (2012) **Visserijrapport 2012**, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij (2014) **Advies Operationeel Programma 2014-2020 (EFMZV)**, Brussel.

Van de Velde M., Rabaut M.A., Herman C. & Vandenborre S. (2014) **Er beweegt wat op zee. Een marien ruimtelijk plan voor onze Noordzee**, brochure gebaseerd op het Koninklijk Besluit van 20 maart 2014 tot aanneming van het marien ruimtelijk plan, FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Brussel.

Verschueren B., Lenoir H., Vandamme L. & Vanelslander B. (2014) **Evaluatie van een seizoen pulsvisserij op garnaal met HA 31**, ILVO Mededeling nr. 157.

MEDEWERKERS EN LECTOREN

Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Sasja De Bruyne, Daan Delbare, Jochen Depestele, Lisa Devriese, Hilde Fastenaekels, Ruben Janssens, Jan Hostens, Bart Maertens, Kris Michiels, Kelle Moreau, Johan Robbens, Barbara Roegiers, Eddy Tessens, Guy Van Hecke, Gert Van Hoey, Els Vanderperren, Bart Verschueren, Marc Welvaert

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van Voedselketen en Leefmilieu

Mieke Van de Velde

Natuurpunt

Krien Hansen

PROVIKMO

Bart Muylle

Sociaal Secretariaat van de Kust

Katrien Van Den Bruane

Stuurgroep Visserijrapport (en Technische Werkcommissie Visserij van de SALV):

Emiel Brouckaert (Rederscentrale), Koen Carels (SALV), Luc Van Bellegem (VLAM), Dirk Van Guyze (SALV), Kris Van Nieuwenhove (SALV)

WWF

Franck Hollander

Zeevisserijfond

Inge Dinnecourt

AFKORTINGEN

ASC	Aquaculture Stewardship Council
BRIC(S)	Brazilië, Rusland, India, China (en Zuid-Afrika)
BSO	beroepssecundair onderwijs
BT	bruto tonnenmaat
CAO	collectieve arbeidsovereenkomst
EFMZV	Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij
EU	Europese Unie
EVF	Europees Visserijfonds
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations
FIVA	financieringsinstrument voor de Vlaamse visserij- en aquacultuursector
FOD	Federale Overheidsdienst
GMB	geïntegreerd maritiem beleid
GMO	gemeenschappelijke marktordening
GVB	gemeenschappelijk visserijbeleid
ICES	International Council for the Explorations of the Sea
ILVO	Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
kW	kiloWatt
MSC	Marin Stewardship Council
MOB	man over boord
MDO	maximale duurzame opbrengst
MINT	Mexico, Indonesië, Nigeria en Turkije
PO	producentenorganisatie
Previs	preventie van arbeidsongevallen aan boord van visserijschepen
RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
SALV	Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij
SDVO	Stichting Duurzame Visserijontwikkeling
TAC	total allowable catches
TECHVIS	technische innovaties voor een transitie naar een duurzame zeevisserijsector
UV	ultraviolette straling
VALDUVIS	valorisatie van duurzaam gevangen vis
VLAM	Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing
VLIF	Vlaams landbouwinvesteringsfonds
VLIZ	Vlaams Instituut voor de Zee
VLV	Vlaamse Visveiling
VMS	Vessel Monitoringstelsel

